

Novi iseljenički model u Republici Hrvatskoj i demografske javne politike

Radoš, Snježana

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:540688>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb**

**Stručni diplomski studij
Menadžment javnog sektora**

SNJEŽANA RADOŠ

**NOVI ISELJENIČKI MODEL U RH I DEMOGRAFSKE JAVNE
POLITIKE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023. godine

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb**

**Stručni diplomski studij
Menadžment javnog sektora**

DIPLOMSKI RAD

**NOVI ISELJENIČKI MODEL U RH I DEMOGRAFSKE JAVNE
POLITIKE**

**Mentor:
dr. sc. Milorad Čupurdija, prof. v. š.**

**Naziv kolegija:
JAVNE POLITIKE I PRAVNA REGULACIJA**

**Studentica:
Snježana Radoš**

**JMBAG studenta:
0234064478**

Sadržaj

1. UVOD	3
2. POVIJEST ISELJAVANJA IZ HRVATSKE	5
2.1. STARO ISELJENIŠTVO	5
2.2. NOVO ISELJENIŠTVO	9
3. NOVI ISELJENIČKI MODEL U RH	10
3.1. UZROCI RECENTNOG ISELJAVANJA	10
3.2. OBILJEŽJA RECENTNOG ISELJAVANJA	13
3.2.1. OPSEG I SMJER	13
3.2.2. STRUKTURA ISELJENIKA	18
3.3. POSLJEDICE ISELJAVANJA	21
4. HRVATSKI ISELJENIČKI POTENCIJAL	23
4.1. DEMOGRAFSKI POTENCIJAL	25
4.2. GOSPODARSKI I FINACIJSKI POTENCIJAL	26
5. DEMOGRAFSKE JAVNE POLITIKE	28
5.1. DEMOGRAFSKA SLIKA HRVATSKE	32
5.2. DEMOGRAFSKA REVITALIZACIJA	39
5.3. MJERA „BIRAM HRVATSKU – MOBILNOST RADNE SNAGE“	41
5.3.1. ELEMENTI POTPORE	42
5.3.2. UČINCI MJERE BIRAM HRVATSKU	44
6. ZAKLJUČAK	48
7. IZJAVA	50
8. LITERATURA	51
8.1. KNJIGE I RADOVI	51
8.2. INTERNETSKI IZVORI	52
9. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA	54
ŽIVOTOPIS	55

SAŽETAK

Specijalistički diplomski rad *Novi iseljenički model u RH i demografske javne politike* analizira povijest iseljavanja hrvatskog stanovništva s vlastitih prostora koje obuhvaća pola tisućljeća. Posebna pozornost se posvećuje suvremenim migracijskim trendovima u recentnom iseljeničkom valu od pristupanja Republike Hrvatske u Europsku uniju. U radu se istražuju uzroci i dominantna obilježja novog iseljeničkog vala koji se razlikuje od prethodnih valova. Uz tradicionalne uzroke iseljavanja koji obuhvaćaju ekonomske i političke čimbenike, dominantno obilježje recentnog iseljeničkog vala je veći udio visokoobrazovanih pojedinaca i obitelji s djecom koje zasigurno ima značajne posljedice na društvo u cjelini budući se događa u najnepovoljnijim uvjetima negativnih demografskih pokazatelja. U radu su analizirane mjere demografskog oporavka koje Vlada Republike Hrvatske kao zadani strateški cilj provodi u okviru demografske revitalizacije, s konkretnim primjerom nove mjere usmjerene prema hrvatskom iseljeništvu. Nedvojbeno, globalizacijski i integracijski procesi jesu povijesna šansa, veća nego ikad prije, da se kreativnim javnim demografskim politikama svi dijelovi hrvatskoga nacionalnoga korpusa s raznih meridijana i paralela kulturno integriraju u jedan, te da zajedno očuvaju i promiču moderni hrvatski identitet i njegove posebnosti kako u matičnoj zemlji, tako i u europskom i svjetskom kontekstu.

KLJUČNE RIJEČI

Iseljenišтво, vanjska migracija, demografija, javne politike, revitalizacija

ABSTRACT

The specialist thesis 'A new emigrant model in the Republic of Croatia and demographic public policy' analyzes the history of emigration of the Croatian population from its own territories, which spans half a millennium. Special attention has been given to contemporary migration trends in the recent emigrant wave since the accession of the Republic of Croatia to the European Union. This thesis investigates the causes and dominant features of the new emigrant wave, which differs from the previous waves. Along with the traditional causes of emigration, which include economic and political factors, the dominant feature of the recent emigration wave is a greater number of highly educated individuals and families with children, which certainly has significant consequences for society overall, since it takes place under the most unfavourable conditions of negative demographic indicators. This work analyzes the measures of demographic recovery that the Government of the Republic of Croatia implements as a given strategic goal within the framework of demographic revitalization, with a specific example of a new measure aimed at Croatian emigration. Undoubtedly greater than ever before, globalization and integration processes are a historical opportunity for creative public demographic policies to culturally integrate all parts of the Croatian national body from various meridians and parallels into one and to jointly preserve and promote the modern Croatian identity and its specificities both within the country, as well as in the European and world context.

KEYWORDS

Emigration, external migration, demography, public policies, revitalization

1. UVOD

Novi iseljenički model u Republici Hrvatskoj posve je zahtjevno izdvojiti iz kompleksnih suvremenih migracijskih procesa na globalnoj razini. Tim se procesima, s druge strane, i Hrvatska i hrvatsko iseljeništvo nužno prilagođuju, dok se paralelno odvijaju i unutarnji razvojni procesi u mladoj hrvatskoj državi kao i njezinu odnosu prema iseljenim Hrvatima u novim političkim i društvenim okolnostima, ponajprije zadnjih desetljeća nakon osamostaljenja Republike Hrvatske te osobito njezina pridruženja Europskoj uniji.

Suvremeni identitet hrvatskoga iseljeništva oblikovao se pretežito nakon Drugoga svjetskog rata s djelomičnim prinosom prijeratnih generacija iseljenika, drugim riječima oblikovale su ga generacije hrvatskih korijena koje su iselile u 20 stoljeću. Migrantske motivacije tih hrvatskih iseljeničkih generacija bile su ponajprije ekonomske, a zatim političke, ali i mješovite. Iz povijesnih monografija o iseljeništvu, valja s razlogom napomenuti, razvidno je da je motivacija hrvatskih iseljenika presudno ovisila o političkim i gospodarskim uvjetima u Hrvatskoj od turskih osvajačkih vremena do suvremenoga doba. Što je u nacionalnom smislu Hrvatska bila ugroženijom, to je više prevladavala politička motivacija, a što su gospodarske prilike bile teže, ekonomski motivi bili su prisutniji.

U Hrvatskoj su posljednjih godina istraživanja povezana sa suvremenim hrvatskim iseljeništvom te suvremenim hrvatskim zajedništvom na globalnoj razini i s tim u vezi s modernim hrvatskim identitetom sve prisutnija u društvenim i ekonomskim znanostima, a posebno u demografiji. Te analize su nužne zbog procesa integriranja i socijalnog uspoređivanja suvremene hrvatske nacije na europskoj i svjetskoj razini, a iz čega proistječu pojedine demografske javne politike. Drugim riječima, znanje o modernomu hrvatskome društvu, tradicionalno sklonom migratornim procesima, pokazuje se nužnim dijelom tih složenih procesa. Time naši migranti, osim dosadašnje dominantne uloge glavnih sudionika na tržištu radne snage, dobivaju novu socijalno i kulturno integrirajuću ulogu na svim razinama - pogotovo što je u 21. stoljeću svaka 35. osoba na Zemlji međunarodni migrant.

Stoga su vanjske migracije i njihov utjecaj na demografsku sliku Hrvatske predmet istraživanja ovog diplomskog rada. Budući je demografija goruće i ključno strateško nacionalno pitanje u Hrvatskoj, a potencijal hrvatskog iseljeništva - upoznat kroz praktičan rad, ova tema je izabrana kao vrijedna istraživanja i analize te je kao takva dobila odobrenje od mentora.

Cilj rada je napraviti sveobuhvatan pregled povijesti iseljavanja iz Hrvatske kroz velike iseljeničke valove, analizirati uzroke i posljedice iseljavanja te utvrditi razlike u motivima iseljavanja „starog stanovništva“ i recentnog iseljavanja fokusirajući se na zadnjih deset godina odnosno od ulaske Republike Hrvatske u Europsku uniju do danas.

Na temelju predmeta i cilja istraživanja postavlja se radna hipoteza završnog rada: „Uspostavljanje uspješnih demografskih javnih politika ključno je za održavanje pozitivnih demografskih trendova, ekonomski rast, sigurnost i socijalnu stabilnost u Republici Hrvatskoj.“

Ovako postavljena radna hipoteza omogućava postavljanje i dvije pomoćne hipoteze:

PH 1: Recentno iseljavanje iz Hrvatske ima negativan učinak na sve demografske pokazatelje u zemlji

PH 2: Hrvatsko iseljeničtvo predstavlja ključni faktor demografske revitalizacije

U radu su analizirane i mjere demografskog oporavka koje Vlada Republike Hrvatske kao zadani strateški cilj provodi u okviru demografske revitalizacije, s konkretnim primjerom nove mjere usmjerene prema hrvatskom iseljeničtvu.

Za izradu rada korištena je opsežna literatura koja se bavi temom vanjskih migracija i njihovim utjecajem na demografske trendove, a time i društveni, gospodarski i cjelokupni rast i razvoj zemlje. Naravno, korišteni su internetski izvori u prikupljanju i analizi statističkih podataka i znanstvenih i stručnih radova i članaka.

Ograničenje u istraživanju i potpunom analiziranju teme predstavljao je nedostatak relevantnih izvora podataka i sveobuhvatnih statističkih podataka vanjskih migracija stanovništva u vidu Registra stanovništva i/ili Migracijskog ureda. Komparativnom metodom domaćih i inozemnim statističkih ureda dolazi se do preciznijih procjena opsega migracija.

2. POVIJEST ISELJAVANJA IZ HRVATSKE

Hrvatska je tradicionalno iseljenička zemlja iz koje je narod kontinuirano selio (i još uvijek iseljava) pod utjecajem različitih povijesnih, političkih, nacionalnih, ekonomskih pa i vjerskih okolnosti. Povijest iseljavanja hrvatskog stanovništva sa vlastitih prostora obuhvaća pola tisućljeća, to jest razdoblje od 15. stoljeća do danas, snažnijeg ili slabijeg intenziteta u pojedinom vremenskom odsječku. Holjevac (1968:31) navodi kako se do 1898. godine u Hrvatskoj nisu vodile nikakve evidencije o iseljavanju, a tek banskom odredbom od 12. prosinca godine 1898. (broj 6.085) određeno je da se uz ostalu statistiku treba prikupljati i podatke o iseljavanju stanovništva, „pri tome, ta statistika zna samo za one slučajeve iseljavanja koji su službeno prijavljeni, te kad osobe koje traže putne isprave obavezno prijavljuju svoj dolazak, odnosno odlazak iz zemlje.“ Slično je i danas u Republici Hrvatskoj budući da još nije uspostavljen registar iseljeničke populacije.

Iseljavanje s hrvatskih povijesnih prostora i današnjeg prostora samostalne i suverene Republike Hrvatske, možemo izdvojiti više velikih iseljeničkih valova koji su oblikovali demografsku sliku zemlje tijekom proteklih stoljeća.

2.1. STARO ISELJENIŠTVO

1. *Faza iseljavanja – 15. stoljeće (prodor Turaka)*

Prvi veliki val iseljavanja zabilježen je još u 15. stoljeću, a uzrokovan je prodorom Turaka na tadašnje hrvatske prostore i smanjenim intenzitetom se nastavio sve do 18. stoljeća (do kad su trajali pohodi turske vojske).¹ U tom razdoblju je prema Holjevcu (1968:12) veliki broj stanovništva povijesnih hrvatskih zemalja, njih nešto manje od milijun odveden u ropstvo. Bježeći pred Turcima, iseljavalo se u susjedne zemlje Srednje i Jugoistočne Europe u nekoliko glavnih smjerova. Tako je veliki broj migranata iz južnih hrvatskih područja iselio u južne krajeve Italije na područje pokrajine oko Molisea (Moliški Hrvati). S teritorija Like, Hrvatskog primorja, Slavonije i istočnog Srijema uglavnom stanovnici iseljavaju na sjever na područje

¹ Holjevac u svojoj knjizi *Hrvati izvan domovine* navodi kako je masovnije iseljavanje Hrvata započelo u 15. i početkom 16. stoljeća prodorom Turaka na prostor hrvatskih zemalja i da su svi procesi koji su kasnije dolazili direktna posljedica tih migracija. S njim se slažu i Čizmić i Roglić, 2011:448; ustvrdivši kako demografske analize pokazuju da je iseljavanjem od 16. do 18. stoljeća hrvatsko društvo demografski i teritorijalno trajno oštećeno.

današnje Mađarske, dok dio stanovništva zapadne Slavonije odlazi u južnu Austriju u pokrajinu Burgeland koja od 1921. nosi naziv Gradišće (Gradišćanski Hrvati). Također, dio stanovništva iselilo je u Slovačku i južnu Moravsku te Rumunjsku (Karaševski Hrvati). Holjevac navodi da je u spomenute zemlje iselilo preko 400.000 Hrvata, a veliki dio tog selilačkoga kontigenta je trajnog karaktera.

Danas njihovi potomci, ta najstarija višestoljetna hrvatska dijaspora u Italiji, Sloveniji, Austriji, Mađarskoj, Slovačkoj, Češkoj i Rumunjskoj ima status nacionalne manjine. Sretna je okolnost da su sve te spomenute domicilne zemlje najstarije hrvatske dijaspore na tlu Srednje i Jugoistočne Europe u 21. stoljeću u sastavu Europske unije.

2. Faza iseljavanja – prije Prvog svjetskog rata

Krajem 19. stoljeća, približno oko 1880. godine počinje druga faza iseljavanja odnosno drugi veliki iseljenički val i doseže vrhunac u vremenskoj luku od 1900. do 1910. godine. Ovaj val dogodio se pod utjecajem raznih čimbenika kao što su teške gospodarske prilike, razne političke nestabilnosti i siromaštvo izazvano krizom u sektoru brodogradnje i poljoprivrede.² Razdoblje se pamti u narodu i po pogubnoj bolesti vinove loze filoksere, koja je uništila nasade diljem Dalmacije, otoka i priobalja. Vinska klauzula Austrougarske monarhije zadala je dodatni gospodarski udarac poljoprivredi. Ovu fazu iseljavanja tako karakterizira masovni egzodus stanovništva uglavnom iz ruralnih hrvatskih područja, u pravilu neškolovanih (samo 1% pismenih je među tadašnjim našim migrantima). Osim zemljoradnika, rudara i drvosječa te obrtnika raznih zanimanja, veliki udio iseljenika čine pomorci iz Dalmacije, Hrvatskog primorja i Istre, koji su ploveći na stranim brodovima ostajali u određenoj zemlji. Stoga ne čudi da je tijekom ovog vala većina Dalmatinaca trajno ostala u prekomorskim zemljama, i to u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, Južnoj Americi, Australiji i na Novome Zelandu. Samo u razdoblju od 1899. do 1913. godine (riječju tek za jedno desetljeće i pol) iselilo je oko 501.000 osoba, od čega 450.000 u Sjedinjene Američke Države. (Holjevac, 1968:34).

Razdoblje 20. stoljeća obilježeno je općenito bremenitim društvenim, političkim, gospodarskim i ratnim događanjima kao i prijelomnim tehnološkim i društvenim promjenama koje su neminovno dovele - što do prisilne što do autonomne (dragovoljne) vanjske migracije stanovništva s hrvatskih prostora. Sociolozi napominju kako je Hrvatska tijekom 20. stoljeća bila u sastavu četiriju država (Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina Jugoslavija, kvislinška

² Prema Holjevcu jedan od glavnih razloga iseljavanja s hrvatskog obalnog i otočnog prostora u tom periodu bile su bolesti vinove loze

NDH, Socijalistička Federativna Republike Jugoslavija te samostalna Republika Hrvatska) i tri ekonomsko-politička sustava (ustavna monarhija, socijalistička federacija, parlamentarna demokracija), a sve to je utjecalo na trajnu nestabilnost društvenog konteksta i nedovršenost modernizacijskih procesa u svim područjima života, pa i u demografskim politikama. Prema Nejašmiću (2014:405) u tom razdoblju je s prostora današnje Republike Hrvatske u tri velika iseljenička vala (i između njih) odselilo oko 2,3 milijuna osoba.

3. Faza iseljavanja – između dva svjetska rata (prva polovica 20. stoljeće)

Obilježje trećeg vala iseljavanja bilo je također dramatično kada su odlazili pretežito radno sposobni muškarci, a odvijalo se u vremenskome rasponu između dva svjetska rata, gdje je pučanstvo bilo pritisnuto i posljedicama ratne kataklizme, uz opću političku nestabilnost kao i izazove Prve svjetske gospodarske krize. U potrazi za boljim životom hrvatsko stanovništvo masovno nanovo iseljava u europske i prekomorske zemlje. Odlazilo se u gotovo sve zemlje Zapadne Europe, a najveći broj naših migranata odlazi u Njemačku, Francusku i Belgiju gdje se zapošljavaju većinom u rudarskoj i metalurškoj industriji. „Položaj naših iseljenika u ovom vremenu obilježava opća situacija migracija u svijetu, prekid tradicionalnih putova i traženje novih smjerova seljenja, tj. otkrivanje novih područja za iseljavanje.“³ Razlog otkrivanja novih smjerova iseljavanja između ostalih je uvođenje stroge kontrole useljavanja i određivanja kvota za pojedine nacionalne skupine u tradicionalno najpoželjnijim i najbrojnijim iseljeničkim odredištima – najprije useljeničke kvote uvodi SAD, a kasnije i Australija, Kanada te donekle slično i Argentina.⁴ Tako u ovom vremenskome periodu od prekomorskih zemalja uz Sjedinjene Američke Države, Kanadu, Australiju i Novi Zeland prednjače u privlačenju naših migranata i onodobne atraktivne migrantske destinacije kao što su Južnoafrička Republika i razne zemlje Latinske Amerike. Vrijeme je to salitrenih i smolonosnih groznica, koje su zamijenile zlatne groznice.

Nadalje, podsjetimo, u razdoblju između dva svjetska rata došlo je do teritorijalnih i političkih promjena na našim prostorima koje su uzrokovale ozbiljne političke brige Hrvatima. Stvorena je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), koja je 1929. preimenovana i proglašena Kraljevinom Jugoslavijom. U toj državi Hrvati nisu mogli uspostaviti svoju samoupravu. Takva je situacija bila sve do početka Drugog svjetskog rata. Usporedba Hrvatske sa zemljama Srednje

³ Holjevac, V. (1968:38)

⁴ Zakonom o imigraciji iz 1921. broj useljenika u SAD ograničen je za svaku državu na 3 % od broja pripadnika dotične zemlje nastanjenih u SAD po popisu stanovništva iz 1910. Po tom Zakonu kvota za useljavanje iz tadašnje Jugoslavije iznosila je 6.426 osoba godišnje, a novim restriktivnim zakonom iz 1924. 2 % od stanja iz popisa stanovništva 1890. po kojem je kvota drastično snižena na 671 osobu godišnje (Holjevac, 2014)

Europe toga razdoblja na gospodarskom planu prikazuje Hrvatsku kao zemlju s ekonomskim nazadovanjem te s ozbiljnim siromaštvom njezinih onodobnih žitelja. Da stvar bude još gora, Kraljevina SHS je izgubila Istru koja je bila pripojena Italiji, a istarski Hrvati podvrgnuti su ili iseljavanju ili talijanizaciji. To je bio jedan od razloga zbog kojeg su se istarski Hrvati odlučili trajno odseliti. Drugi razlog zbog čega je došlo do pojačane emigracije Hrvata bila je srpska ekspanzija i šestosiječanjska diktatura (npr. 1933. čak 53,6% od ukupnih emigranata koji su emigrirali iz Kraljevine Jugoslavije bili su iz Savske i Primorske Banovine). U to je vrijeme pokrenut i veliki val iseljavanja s dalmatinskih otoka, koji su neimaštinom i lošim uvjetima života bili prinuđeni na odlazak. Broj iseljenika koji su u tom razdoblju otišli u potrazi za boljim uvjetima života u prekomorske zemlje iznosio je oko 125.000 osoba i ako uzmemo u obzir 20% povratnika koji su se nakon nekoliko godina vratili u Hrvatsku, Hrvatska je u tom razdoblju zabilježila migracijsku bilancu oko 100.000 stanovnika (Izvješća Iseljeničkog komesarijata, 1922.-1939.).

Zanimljivo, ova se nesreća našega naroda pretvorila u pozitivno iskustvo, zahvaljujući požrtvornosti iseljenika. Naši su ljudi od kraja 19. stoljeća do Prvog svjetskoga rata odlazili pretežito lančanom migracijom raditi u rudokopima salitre u Čile, na rudarska polja kauri smole na Novi Zeland ili pak na plantaže kave u Brazil, rudnike teških metala u SAD ili su krčili šume u Kanadi. Danas u svim tim prekooceanskim destinacijama stasa četvrti i peti naraštaj hrvatskih korijena koji se obrazovanjem uspješno integrirao u domicilna društva, te predanim i marljivim radom zavidno uznapredovao na društvenoj ljestvici tih razvijenih prekooceanskih zemalja Sjeverne i Južne Amerike, Australije i Novoga Zelanda te juga Afrike.

4. Faza iseljavanja – nakon Drugog svjetskog rata (20. stoljeće)

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata obilježeno političkim promjenama, komunističkim režimom i ekonomskom krizom potaknulo je četvrti veliki val iseljavanja iz Hrvatske. Na kraju i neposredno poslije Drugog svjetskog rata hrvatski su pretežno politički, ali i ekonomski, emigranti najviše odlazili u Argentinu i druge zemlje Latinske Amerike te na teritorij Sjeverne Amerike. Nakon 1965. godine ukidanjem restrikcija u tadašnjoj Jugoslaviji veliki broj radnih migranata legalno napušta Hrvatsku i odlazi na „privremeni rad“⁵ u zapadnoeuropske zemlje (uglavnom Njemačku, Austriju, Švicarsku i Italiju) te u prekomorske zemlje (većinom Australiju, Novi Zeland i Kanadu). Najčešće su odlazili odrasli radno sposobni muškarci,

⁵ U službenim statistikama vode se kao „radnici na privremenom radu u inozemstvu“, tzv. Gastarbajteri koji se karakteriziraju kao niskoobrazovani radnici u industrijskim sektorima (građevina, rudarstvo ili industrija čelika)

kojima su se poslije pridruživali i članovi obitelji. U većini slučajeva privremeni rad je zbog brojnih razloga poprimio trajno iseljeničko obilježje, jer se tek trećina privremeno odseljenih vratila u Hrvatsku (Čizmić i Živić, 2005; 61).

5. Faza iseljavanja – Domovinski rat (druga polovica 20. stoljeće)

Velikosrpska agresija na Hrvatsku (1991. – 1995.) pokrenula je peti veliki iseljenički val koji je obilježen migrantima i izbjeglicama iz ratom pogođenih područja u Hrvatskoj. Prema Nejašmiću (2014) u ratnom i postratnom razdoblju, od 1991. do 2001. godine nedobrovoljno se raselila oko petina stanovništva, odnosno oko 500.000 osoba. Ako uzmemo u obzir evidentirani broj izbjeglih Srba i njihove povratne tokove u Hrvatsku, procjena je da se, od 1991. do 2001., iz Hrvatske prema zapadnoeuropskim i prekomorskim zemljama iselilo oko 200.000 osoba (Akrap, 2004. prema Akrap 2019:343). Prema podacima Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske⁶ najveći broj stanovnika RH preselio se u države Zapadne Europe i preookeanske zemlje poput SAD-a, Kanade, Australije i Novog Zelanda. Jedan dio se vratio u Hrvatsku po završetku rata, dok je jedan dio poprimio trajni karakter iseljavanja.

2.2. NOVO ISELJENIŠTVO

6. Faza iseljavanja - 21. stoljeće

Šesti veliki iseljenički val zbiva se u suvremenom razdoblju, a započinje globalnom financijskom krizom 2008. godine koja je zahvatila i Republiku Hrvatsku, dok je kulminirala otvaranjem europskog tržišta rada i ulaskom naše zemlje u sastav Europske unije. Stoga ne čudi da u ovom valu prevladava iseljavanje u europske zemlje, iako nije nimalo zanemariv podatak o broju odseljenih u prekomorske zemlje ponajviše u Kanadu i Australiju, pa i Kinu. Ovaj recentni veliki iseljenički val, koji još uvijek traje i koji po opsegu iseljavanja možemo opravdano nazvati egzodusom stanovništva, je u fokusu ovog rada te će biti posebno obrađen u nastavku rada.

⁶ <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749>

3. NOVI ISELJENIČKI MODEL U RH

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju (EU)⁷ i koristeći jednu od četiri temeljne slobode unutar EU-a, slobodu kretanja radnika, došlo je do novog velikog vala iseljavanja. Ovaj recentni iseljenički val ima svoje specifičnosti u usporedbi s prethodnim valovima.

Dok se u prethodnim fazama iseljavanja uglavnom radilo o niže obrazovanom stanovništvu novi val karakterizira odlazak visokoobrazovanih pojedinaca koji često posjeduju veću stručnu spremu i specijalizirana zanimanja. Ovdje je važno naglasiti kako nedostatak pouzdanih podataka o obrazovanju i zanimanju otežava preciznu procjenu, no prema nekim istraživanjima nerijetko se radi o zaposlenim osobama različite visine primanja. (Troskot, Prskalo i Šimić Banović, 2019:898).

Dominantno obilježje recentnog iseljeničkog vala (za razliku od prethodnih) je i visok udio obitelji s djecom u ukupnom broju iseljenih, što ukazuje na dugoročni ili trajni karakter iseljavanja, a zabilježen je i uravnotežen odnos iseljenih muškaraca i žena, (Akrap i Ivanda, 2018)

Nadalje, istraživanja pokazuju da se novi iseljenici brže integriraju u društva zemalja primateljica, i da se njihova djeca uspješno asimiliraju u obrazovni sustav i društvenu zajednicu.

3.1. UZROCI RECENTNOG ISELJAVANJA

Fenomen recentnog iseljavanja stanovništva iz Republike Hrvatske ima duboke socioekonomske i političke uzroke koji su doveli do masovnog napuštanja zemlje. Na odluke o preseljenju utječe niz potisnih („push“) faktora zemlje iseljenja i privlačnih („pull“) faktora zemlje useljenja.

Nekoliko je najčešćih potisnih faktora koji motiviraju stanovništvo na vanjsku migraciju:

Ekonomski uzroci

Ekonomski uzroci igraju ključnu ulogu u iseljavanju iz Republike Hrvatske danas. Nakon pristupanja Europskoj uniji 2013. godine, očekivalo se poboljšanje gospodarske situacije

⁷ 1. srpnja 2013. godine Republika Hrvatska postala je punopravna članica Europske unije.

zemlje. Međutim, Hrvatska je suočena s niskim gospodarskim rastom, visokom stopom nezaposlenosti, posebno među mladima, te niskim primanjima u usporedbi s drugim europskim zemljama. Hrvatsku su sustigle i prirodne nepogode poput potresa u središnjoj Hrvatskoj, koja još uvijek nije nadživjela ratne traume. Niska plaća i loši radni uvjeti potaknuli su mnoge mlade i obrazovane ljude da potraže bolje mogućnosti za zapošljavanje i osobni razvoj izvan Hrvatske.

Demografski problemi

Hrvatska se suočava s ozbiljnim demografskim izazovima, uključujući nisku stopu nataliteta i starenje stanovništva. Nedostatak perspektive za bolju budućnost u zemlji, u kojoj tranzicija s prošlostoljetne dogovorene ekonomije sporije prelazi na suvremeni neoliberalni tržišni ekonomski model, potiče mlade obitelji da razmišljaju o odlasku iz Hrvatske kako bi osigurali bolje uvjete za odgoj djece i obiteljski život.

Korupcija i politička nestabilnost

Korupcija i politička nestabilnost još su jedan faktor koji je potaknuo iseljavanje iz Hrvatske. Dugogodišnji problemi s korupcijom u političkim i javnim institucijama otežavaju razvoj i otvaranje novih radnih mjesta. Ljudi koji osjećaju da je sustav nepošten i nedovoljno transparentan, a da su njihove mogućnosti ograničene u društvu rastuće nejednakosti, često gube vjeru u budućnost u svojoj zemlji te se odlučuju za odlazak u druge zemlje koje nude bolje uvjete života.

Obrazovanje i istraživanje

Obrazovanje i istraživanje također su ključni faktori u iseljavanju iz Hrvatske. Mnogi mladi ljudi koji završe fakultet i steknu stručna znanja odlaze iz zemlje jer nemaju adekvatne mogućnosti za karijeru i napredovanje. Ograničene mogućnosti za istraživanje i nedostatak ulaganja u znanost i tehnologiju otežavaju zadržavanje talentiranih pojedinaca u zemlji.

Nepovoljne gospodarske prilike, pad opće stope zaposlenosti i životnog standarda, loša poduzetnička klima, dugo čekanje na zaposlenje, nemogućnost pronalaska stalnog zaposlenja u struci, neadekvatne plaće često se u analizama i znanstvenim radovima spominju kao glavni potisni čimbenici iseljavanja posljednjih petnaest godina. Međutim, najnovija istraživanja pokazuju kako ekonomski razlozi, iako nikako nisu zanemarivi, u recentnom iseljeničkom valu više nisu primarni, te da su opće društveno-političko stanje u Republici Hrvatskoj i uspostavljeni vrijednosni sustav uvjetovali nekoliko potisnih čimbenika koji u prijašnjim fazama nisu bili ključni u donošenju odluke o iseljenju.

Potvrđuju to i rezultati istraživanja koje je provela Hrvatska udruga poslodavaca 2018. godine među hrvatskim građanima koji su napustili Hrvatsku nakon ulaska u Europsku uniju. Na uzorku od 661 ispitanika – iseljenika najčešći navedeni razlozi iseljavanja su: neorganizirana i loše vođena država, nesposobni političari i političke stranke bez vizije (odgovorilo 8% ispitanika); beznade, besperspektivnost zemlje, propadanje države, društva i naroda (7,6 %); zapošljavanje podobnih, stranačkih ljudi, nepotizam i "rođaci" (7,4 %); korupcija i kriminal u državi, u svim segmentima društva (7,3 %); prepucavanja o prošlosti, ustašama i partizanima, '41. i '91. (6,4 %); nedostatak perspektive za moju obitelj i djecu (6,3 %); rastući primitivizam, vjerska netolerancija i nacionalizam (6,2%) te izostanak potrebnih promjena u državi/neprovođenje strukturnih/dubokih promjena (6,1 %). Nešto manje od 6 % udjela imali su odgovori: nisam dobio priliku pokazati što znam/ne cijeni se rad i sposobnost“ (5,9 %), pravna nesigurnost, sporo, neučinkovito i korumpirano pravosuđe (5,4 %) te „mala plaća, neredovita isplata plaće, neplaćanje prekovremenih“ (5,2 %). Ovo istraživanje pokazuje da su ekonomski razlozi tek na jedanaestom mjestu, odnosno da su sekundarni. Primarni razlozi recentnog iseljavanja prema ovom istraživanju su nezadovoljstvo općim stanjem i društveno-političkom klimom u domovini Hrvatskoj.

Do sličnog zaključka dolazi i Jurić (2018.) u istraživanju provedenom 2017. godine putem internetske ankete/upitnika i metodom polustrukturiranog intervjua među 1.200 recentnih iseljenika u Njemačkoj, tradicionalno najprivlačnijim iseljeničkim odredištem. Rezultati ovog istraživanja upućuju na to da su kod odluke o preseljenju prevagu odnijeli potisni čimbenici iz Hrvatske, a ne oni privlačni u Njemačkoj. Pravna nesigurnost, nepotizam, korupcija i nemoral političkih elita kod najvećeg broja ispitanika primarni su razlozi iseljavanja iz Hrvatske, dok su ekonomski motivi - težnja za bogatstvom, nezaposlenost i nemogućnost pronalaska odgovarajućeg posla u struci u Hrvatskoj tek sekundarni. Isto tako značaj potisni faktor kod mladih i visokoobrazovanih iseljenika navodi se nedostatak osobnih priznanja i nemogućnost napredovanja, a porazan podatak je i kako većina ispitanika smatra kako im Hrvatska država ne može osigurati dostojan život i dobru perspektivu. Veliki broj ispitanika navodi i bolje obrazovne mogućnosti, mogućnosti pokretanja vlastitog posla kao razloge odlaska. Problem je slabosti pravne države i gospodarstva usko povezan, stoga je razumljivo kako loša javna uprava i pravna država uvjetuju nepovoljan socioekonomski položaj većine građana, nestabilnost društvenog poretka, besperspektivnost i teško održiv životni standard (Jurić, 2018).

3.2. OBILJEŽJA RECENTNOG ISELJAVANJA

Obilježja recentnog iseljavanja iz Republike Hrvatske, nakon ulaska zemlje u Europsku uniju, predstavljaju značajan društveni i ekonomski fenomen koji utječe na demografsku sliku zemlje i njezin gospodarski razvoj. Posebnost odnosno nepovoljnost recentnog vala u odnosu na prethodne je najveći intenzitet iseljavanja u najnepovoljnijim uvjetima starenja ukupnog stanovništva u Hrvatskoj, niskog fertiliteta, nedostatka radne snage i demografski praznjenih prostora (Balija, 2020:102).

Dominantno obilježje suvremenog iseljavanja je iseljavanje cijelih obitelji i osoba u braku ili civilnom partnerstvu, što se vidi iz podataka statističkih ureda kako zemalja iseljenja tako i zemalja primateljica. Potvrđuju to i rezultati već spomenutog istraživanja (Jurić, 2018) prema kojem je 52,4 % od ukupnog broja ispitanika navelo kako je iselila cijela obitelj, 20 % istih je navelo da je bračni partner ostao u domovini, dok je 20,4 % ispitanika navelo kako je iselilo bez djece koja su ostala u domovini.

3.2.1. OPSEG I SMJER

Točan broj iseljenih iz Hrvatske (i njihovih potomaka) nije moguće odrediti iz više razloga. Jedan od glavnih razloga zasigurno je nepostojanje registra stanovništva kao relevantnog izvora podataka kako za unutarnju tako i za vanjsku migraciju. Premda, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske je 2018. godine pokrenuo projekt Registar hrvatskih subjekata izvan Republike Hrvatske ⁸ koji služi prvenstveno za umrežavanje i povezivanje s domovinom s pozivom iseljenicima da se registriraju. Za sada, opseg recentnog iseljeničkog vala možemo samo procjenjivati na osnovu komparacije podataka iz više različitih izvora kako nacionalnih tako i inozemnih..

Prema posljednjim dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (DZS) od 2013. do 2022. (uključeno) iz Hrvatske je iselilo 349.979 hrvatskih državljana, s najvećim intenzitetom u 2017. godini (tablica 1).

⁸ <https://www.registarhrvataizvanhrvatske.hr/hr/o-registru/#>

Tablica 1 - Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Odseljeni u inozemstvo	15.262	20.858	29.651	36.436	47.352	39.515	40.148	34.046	40.424	46.287

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistika u nizu <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/>

Posebnu pažnju privlači podatak broja registriranih iseljenika u prošloj 2022. godini koji se s 46.287 odseljenih najviše u razmatranom razdoblju približio vrhuncu vala iseljavanja iz 2017. koji je iznosio 47.352. Kao olakotnu okolnost možemo uzeti veliku razliku u broju doseljenika u Hrvatsku koja je 2017. iznosila 15.553, dok je u prošloj godini iznosila 57.972, što je promijenilo predznak migracijskog salda u Hrvatskoj. Iako se veliki broj useljenika zasigurno odnosi na strane radnike odnosno imigrante, realno je pretpostaviti da se jedan dio iseljenih vratio nakon krize uzrokovane pandemijom korona virusa, bilo da je riječ o gubljenju posla usred krize ili potrebi/želji za brigu o članovima obitelji.

Pri analizi smjera iseljavanja u recentnom iseljeničkom valu važno je naglasiti da zadnji dostupni podaci ne uključuju 2022. godinu, te će se analizirati dostupni podaci o iseljenom stanovništvu Republike Hrvatske prema zemlji odredišta u razdoblju od 2013. godine do zaključno 31. 12.2021. (tablica 2.)

Tablica 2 - Odseljeno stanovništvo iz RH prema zemlji odredišta

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Ukupno	15.262	20.858	29.651	36.436	47.352	39.515	40.148	34.046	40.424
Europa	13.823	18.665	28.019	34.642	45.432	37.755	38.438	32.227	37.623
Europska unija	4.652	12.393	19.431	28.150	38.432	30.119	27.378	17.272	20.884
Austrija	770	2.000	3.234	2.164	2.706	2.607	2.916	2.346	3.425
Belgija	70	112	173	175	215	158	170	119	173
Bugarska	15	8	14	21	25	32	35	22	16
Cipar	2	4	1	5	8	3	1	7	5
Češka	51	83	90	123	137	124	122	93	108
Danska	38	39	118	124	152	157	187	94	154
Estonija	2	1	5	2	2	3	1	2	9
Finska	5	20	28	16	37	24	38	29	19
Francuska	98	118	211	229	245	264	213	139	182
Grčka	5	2	22	17	11	17	10	9	11
Irska	35	131	265	1.917	2.676	2.051	1.343	639	866
Italija	601	896	1.352	923	794	749	940	588	733
Letonija	-	3	3	5	-	2	5	3	3
Litva	5	4	1	2	6	5	3	3	12
Luxemburg	19	80	83	97	96	70	87	43	64
Mađarska	89	94	114	122	157	115	88	79	83
Malta	5	4	6	2	19	20	13	7	7
Nizozemska	110	134	235	160	231	195	273	218	382
Njemačka	2.193	7.961	12.325	20.432	29.053	21.732	19.290	11.636	13.077
Poljska	22	35	38	52	61	49	46	47	57
Portugal	4	3	7	8	24	23	21	15	13
Rumunjska	38	20	22	35	38	52	55	19	37
Slovačka	42	37	49	54	106	62	60	36	42
Slovenija	318	325	561	702	717	685	675	602	804
Španjolska	18	53	73	82	114	106	72	63	84
Švedska	97	226	401	681	802	814	714	414	518
Ostale europske zemlje	9.171	6.272	8.588	6.492	7.000	7.636	11.060	14.955	16.739
od toga:									
BiH	4.087	1.764	2.719	2.922	2.758	3.631	4.415	6.014	6.613
Makedonija	72	86	129	130	115	127	443	839	779
Norveška	63	142	148	223	347	267	231	142	197
Srbija	4.004	2.998	3.366	1.675	2.049	1.613	2.842	3.489	3.999
Švicarska	619	831	1.582	697	702	873	1.014	791	1.125
UK	104	210	321	509	639	596	616	419	589
Azija	219	332	405	434	505	319	417	899	1.598
Afrika	36	48	65	61	71	39	42	53	74
Sjeverna i Srednja Amerika	205	393	708	759	757	746	635	354	589
od toga:									
Kanada	72	202	312	355	373	325	256	108	154
SAD	124	183	385	385	357	401	358	219	409
Južna Amerika	20	22	33	18	29	58	52	60	60
Oceanija	60	128	283	283	260	255	230	87	82
od toga:									
Australija	52	114	252	260	226	223	207	74	67
Nepoznato	899	1.270	138	239	298	343	334	366	398

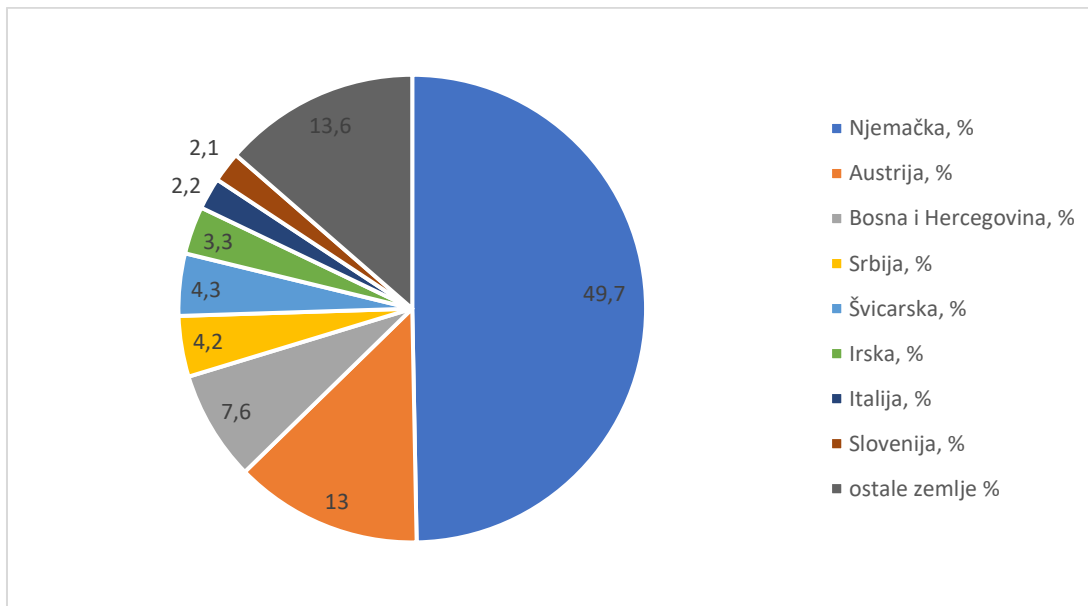
Izvor: Izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku⁹

⁹ <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/>

Iz Tablice 2. je vidljivo da se najveći broj osoba u recentnom iseljeničkom valu odselio u europske zemlje, njih 286.624 od ukupno 303.692. Tradicionalna odredišta koja su iseljenike iz Hrvatske privlačila još u drugoj polovici 20. stoljeća i prvom valu „novog iseljavanja“ od 2008. godine i danas su najvažnije zemlje primitka hrvatskih emigranata (Balijs, 2020:12)

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u 2021. godini (grafikon 1) najveći broj hrvatskih državljana iselio je već tradicionalno u Njemačku, njih 13.077, što iznosi 49,7 % od ukupnog broja iseljenih iz Republike Hrvatske, i Austriju 13 % od ukupno iseljenih odnosno 3.425 osoba. U još jednu tradicionalnu primateljicu hrvatskih državljana Švicarsku odselilo je 1.125 osoba (4,3%), dok je u Irsku, novo popularnu zemlju primateljicu iselilo 866 osoba, odnosno 3,3% od ukupnog broja iseljenih.

Grafikon 1 - Hrvatski državljanjani odseljeni u inozemstvo u 2021. prema zemlji odseljenja

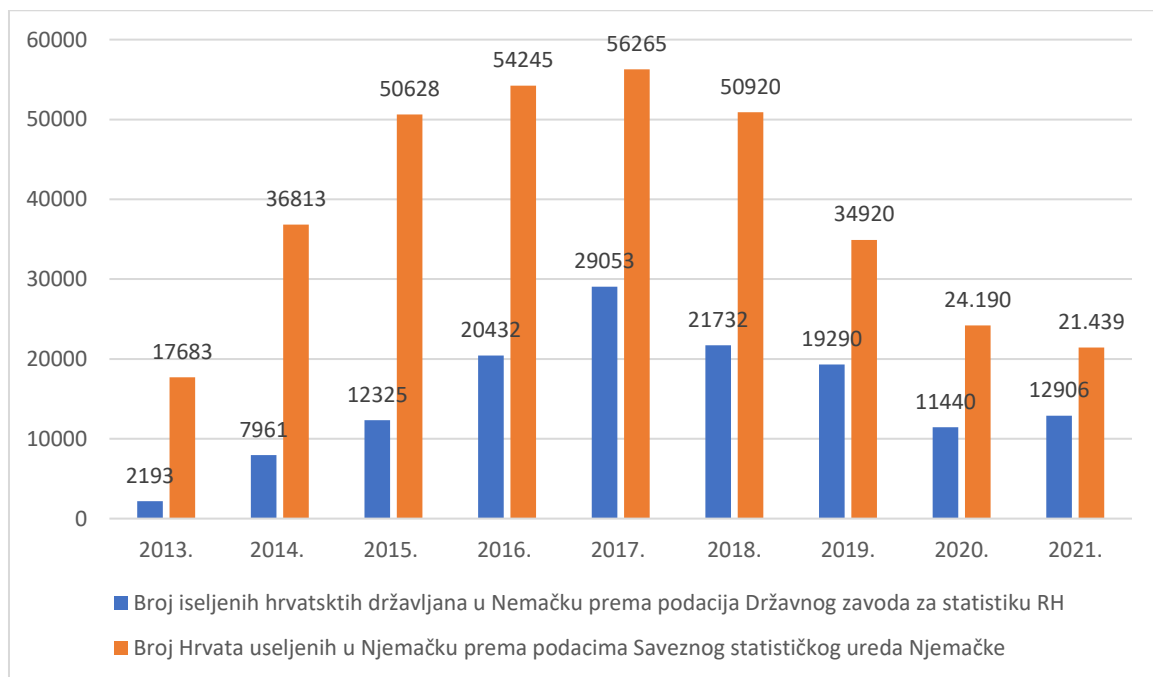

Izvor: izrada autorice prema podacima Državnog zavoda za statistiku

U istoj godini zabilježen je i veliki broj iseljenih u Bosnu i Hercegovinu, njih 7,6 % odnosno 6.613 osoba, i Srbiju 3.999 (4.2%), no ovdje treba imati na umu da se radi o zemljama povratnih emigracijskih tokova te se u ovom radu neće analizirati.

Radi brojnih metodoloških prepreka i manjkavosti pri prikupljanju podataka o iseljavanju iz Hrvatske, za što točniju procjenu opsega i smjera iseljavanja nužna je usporedba nacionalnih statistika s podacima inozemnih statistika zemalja primateljica. Iako i ti podaci imaju svoje manjkavosti, na primjeru analize njemačkog zavoda za statistiku i komparacije s nacionalnim podacima dobivamo realniju sliku opsega iseljavanja i detaljniju strukturu iseljenih odnosno useljenih hrvatskih državljana u Njemačku. Za komparaciju je izabrana Njemačka kao tradicionalno najpopularnija odredišna zemlja hrvatskih iseljenika zadnjih deset (i više) godina.

Grafikon 2 - Broj iseljenih iz Hrvatske i useljenih u Njemačku u razdoblju od 2013. do 2021. prema podacima DZS-a i Saveznog statističkog ureda Njemačke

Izvor: Izrada na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku RH i Saveznog statističkog ureda Njemačke: Ausländische Bevölkerung, Statistisches Bundesamt (Destatis)¹⁰

Iz grafikona 2 vidljivo je kako podatci Njemačkog saveznog zavoda za statistiku znatno odstupaju od podataka Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske i u promatranom

¹⁰ https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/inhalt.html#_lr3homagp

razdoblju (2013. – 2021.) bilježe 347.103 useljenih Hrvata u Njemačku, dok DZS RH bilježi 137.332 iseljenih u Njemačku u tom periodu. Više je razloga ovako velikog odstupanja. Jedan od razloga zasigurno je nepridržavanje obveze o odjavljivanju prebivališta prije iseljenja¹¹. Drugi razlog je što podatci njemačkog zavoda za statistiku ne obuhvaćaju samo doseljenike iz Hrvatske nego i hrvatske državljane čije prethodno prebivalište nije u Republici Hrvatskoj. To može biti bilo koja država, a opravdano je pretpostaviti da je značajan broj registriranih Hrvata u Njemačkoj doseljeno iz Bosne i Hercegovine. S druge strane postoji i određeni broj iseljenika/useljenika koji nisu nigdje registrirani i koji u inozemstvu rade „na crno“ te možemo pretpostaviti da je ukupan broj veći od svih statističkih podataka. Na posljepku, uzrok leži i u nepostojanju registra stanovništva u Republici Hrvatskoj koji bi kao takav predstavljao najtočniji izvor podataka o migraciji (Balija, 2020:13). Broju iseljenih Hrvata od 2013. do 2022. godine uvažavajući sve manjkavosti možemo pribrojiti barem još pola broja od onog registriranog u DZS-u, čime dolazimo do broja od preko 500.000 novo iseljenih u recentnom iseljeničku valu, što je svakako respektabilna ali i zabrinjavajuća brojka.

Nadalje, iz grafikona možemo iščitati da se vrhunac iseljeničkog vala dogodio od 2015. do 2017. godine, kako prema svim odredištima tako i prema Njemačkoj. Razlog tome treba tražiti i u isteku dvogodišnjeg ograničenog pristupa njemačkom tržištu rada za hrvatske državljane. Od 2018. godine intenzitet iseljavanja se smanjuje, te prema posljednjim dostupnim podacima njemačkog zavoda za statistiku u 2022. godini broj useljenih Hrvata u Njemačku iznosi 14.670, dok Državni zavod za statistiku RH nema dostupne podatke za prošlu godinu.

3.2.2. STRUKTURA ISELJENIKA

Iz strukture iseljenika prema ishodištu migracija odnosno prema županijama (Tablica 2) vidljivo je kako se u razdoblju od 2013. do 2021. godine (posljednjih dostupnih podataka) najveći broj stanovništva iselio iz Grada Zagreba (49.086) te Osječko-baranjske (24.406) i Splitsko-dalmatinske županije (23.343), dok su u istom razdoblju najmanje stanovnika izgubile županije Ličko-senjska (4.059), Krapinsko-zagorska (5.041) i Koprivničko-križevačka županija (5.353).

¹¹ Prema važećem Zakon o prebivalištu (NN 144/12, 158/13), Čl. 3., osoba koja se iseljava iz Republike Hrvatske radi trajnog nastanjenja u drugoj državi, ili napušta prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska u svrhu obrazovanja, obavljanja poslova koji nisu trajnog karaktera, dugotrajnog liječenja i drugih razloga dužna je odjaviti prebivalište prije iseljenja, ili zatražiti odjavu u roku od 15 dana od dana useljenja u drugu državu putem nadležne diplomatske-konzularne misije RH u toj državi.

Tablica 2 - *Iseljeni hrvatski državljani po županijama*

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
REPUBLIKA HRVATSKA	15 262	20 858	29 651	36 436	47 352	39 515	40 148	34 046	40 424	46 287
Zagrebačka	787	1 699	2 276	2 907	3 201	2 828	2 941	2 505	3 125	3 436
Krapinsko-zagorska	124	256	409	625	593	619	633	713	1 069	1 235
Sisačko-moslavačka	1 608	1 317	1 748	2 241	3 211	2 130	1 904	1 207	1 664	1 925
Karlovačka	700	762	901	964	1 194	994	1 310	988	1 285	1 394
Varaždinska	290	511	800	1 021	1 346	1 172	1 384	1 182	1 501	1 656
Koprivničko-križevačka	115	271	374	886	989	827	748	502	641	946
Bjelovarsko-bilogorska	367	441	621	986	1 016	869	920	634	757	852
Primorsko-goranska	961	1 435	2 549	2 807	2 962	2 890	2 748	2 625	3 152	3 238
Ličko-senjska	371	491	513	419	608	443	424	359	431	517
Virovitičko-podravska	236	443	804	941	1 322	1 009	998	562	651	758
Požeško-slavonska	239	404	1 028	1 238	1 564	1 172	1 078	712	814	1 070
Brodsko-posavska	695	914	1 571	2 208	3 271	2 258	2 073	1 436	1 860	2 157
Zadarska	718	1 248	1 542	1 283	1 367	1 370	1 917	1 629	1 935	2 114
Osječko-baranjska	983	1 505	2 212	3 634	5 094	3 635	3 069	2 032	2 242	2 715
Šibensko-kninska	1 004	778	929	999	1 199	1 033	1 125	1 019	1 093	1 271
Vukovarsko-srijemska	1 019	1 594	1 967	2 763	5 091	3 001	2 510	1 953	1 940	2 373
Splitsko-dalmatinska	1 359	1 948	2 155	2 617	2 992	2 872	2 714	3 265	3 421	3 974
Istarska	638	879	1 280	1 379	1 543	1 852	2 582	2 600	2 694	2 739
Dubrovačko-neretvanska	870	461	584	886	788	716	725	1 112	1 563	1 378
Međimurska	174	380	342	756	1 187	1 256	1 088	1 003	1 195	1 513
Grad Zagreb	2 004	3 121	5 046	4 876	6 814	6 569	7 257	6 008	7 391	9 026

Izvor: Izrada na temelju podataka Državnog zavoda za Statistiku RH, Migracija stanovništva

Prema posljednjim dostupnim podacima za godinu 2021. tijekom koje je još uvijek trajala pandemija korona virusa, struktura iseljenika po starosti i spolu (Tablica 3) potvrđuje da još uvijek više iseljavaju muškarci nego žene, iako se razlika u broju primjetno smanjila. U promatranoj 2021. godini iselilo je 25.669 muškaraca i 14.755 žena. U istom razdoblju gledamo li starosnu dob više od 56 % iseljenih je starosti od 20 do 44 godine. Dakle najveći dio iseljenih je mlado, radno sposobno i potencijalno reproduktivno stanovništvo, njih 22.719 od ukupno 40 424 iseljenih u promatranom razdoblju. Podatak o 3.664 iseljene djece u dobi od 0 do 14 godina i 1528 djece starosti 15 do 19 godina, potvrđuje tezu da u recentnom iseljeničkom valu iseljavaju cijele obitelji s djecom.

Tablica 3 - Iseljeno stanovništvo RH prema starosti i spolu u 2021.

Starost	Odseljeni u inozemstvo		
	ukupno	muškarci	žene
Ukupno	40 424	25 669	14 755
0 – 4	845	454	391
5 – 9	1 489	744	745
10 – 14	1 330	686	644
15 – 19	1 528	841	687
20 – 24	4 250	2 766	1 484
25 – 29	5 064	3 275	1 789
30 – 34	4 833	3 338	1 495
35 – 39	4 389	3 089	1 300
40 – 44	4 183	2 806	1 377
45 – 49	3 609	2 341	1 268
50 – 54	2 895	1 856	1 039
55 – 59	2 188	1 427	761
60 – 64	1 320	827	493
65 – 69	1 065	525	540
70 – 74	803	402	401
75 i više	633	292	341

Izvor: Izrada na temelju podataka Državnog zavoda za Statistiku RH, Migracija stanovništva

U prilog tome govore i podaci Njemačkog statističkog ureda, podsjetimo uz smanjen intenzitet iseljavanja posljednjih godina, na dan 31. 12. 2022. u Njemačkoj je živjelo 436.325 Hrvata od kojih je 59 890 rođenih u Njemačkoj. Od toga starosne dobi ispod 20 godina ih je bilo 65 665 osoba, u dobi od 20 do 45 godina 177 090, dok je od 45 do 65 registrirano 125.830 i preko 65 godina 67.735 osoba, pri čemu je prosjek godina 42. Nije na odmet napomenuti kako se radi o jednoj od najstarijih destinacija iseljavanja iz Hrvatske pa ne treba čuditi i dosta velik broj iseljenika/useljenika starosti od preko 65 godina. U Tablici 4 prikazana je njihova struktura prema dužini boravka u Njemačkoj gdje se vidi da je najbrojnija skupina Hrvata koji u Njemačkoj žive 25 i više godina (159. 165), a poslije njih skupina koja boravi u Njemačkoj 4 - 8 godina (134.270).

Tablica 4 - Hrvatski državljani prema dužini boravka u Njemačkoj na dan 31. prosinca 2022.

<i>Ukupno</i>	<i>< 1 god.</i>	<i>1 – 4</i>	<i>4 – 8</i>	<i>8 – 15</i>	<i>15 – 25</i>	<i>25 i više</i>	<i>Prosjek</i>
<i>436 325</i>	14 670	62 555	134 270	45 030	20 630	159 165	19,5

Izvor: Izrada na temelju podataka Saveznog statističkog ureda Njemačke

3.3. POSLJEDICE ISELJAVANJA

Recentno moglo bi se reći masovno iseljavanje iz Republike Hrvatske neminovno ima, i imati će, značajne posljedice na društvo u cjelini budući se događa u najnepovoljnijim uvjetima kada nemamo niti jedan demografski pokazatelj pozitivan.

Kako navodi Župarić-Ilijić (2016:10) osim što dovodi do smanjenja ukupnog broja stanovnika, iseljavanje mladih potencijalno reproduktivnih pojedinaca povećava prosječnu starost stanovništva odnosno pridonosi dugogodišnjem smanjenju nataliteta u Hrvatskoj. Nerijetko iseljavaju zaposlene osobe čime Hrvatska gubi ogroman ljudski potencijal.

Smanjenje ukupnog broja stanovništva i povećanje prosječne starosti stanovništva rezultira negativnim demografskim trendovima koje ima dugoročne implikacije na opću dinamiku društva i tržišta odnosno poremećaje na tržištu rada i destabilizirajući gospodarski, zdravstveni, socijalni, mirovinski i obrazovni sustav. Razlog tome je i realni gubitak porezne i fiskalne baze, a smanjenje poreznih prihoda utječe na financiranje javnih usluga i infrastrukture.

Osim demografskih i gospodarskih iseljavanje uzrokuje i društvene posljedice u obiteljskim odnosima. Razdvajanje obitelji i razbijanje tradicionalnih obiteljskih struktura može utjecati na

emocionalno blagostanje pojedinaca. S druge strane, dominantno obilježje recentnog iseljeničkog vala je iseljavanje cijelih obitelji koje osim povećanja prosječne starosti u domovini za posljedicu može imati i smanjenje (ili gubitak) hrvatskog nacionalnog kulturnog identiteta budući se mladi ljudi kao i njihova djeca brzo integriraju u novu društvenu i kulturnu okolinu.

U konačnici, iseljavanje ima utjecaj i na društveno-političko uređenje države budući da manji broj birača u zemlji može promijeniti političku klimu i donošenje odluka i javnih politika, te smanjiti utjecaj Hrvatske na međunarodnom nivou.

Premda tako ne izgleda, iseljavanje može imati i pozitivne posljedice. Jedna od pozitivnih posljedica su novčane doznake iz inozemstva, odnosno osobne doznake koje hrvatski iseljenici uplaćuju svojoj obitelji i rodbini u Hrvatskoj. Prema podacima Hrvatske narodne banke vrijednost tih doznaka u 2022. godini je iznosila čak 5,13 milijardi eura, a njihov udio u nacionalnom BDP-u iznosi 7,6 %. Imajući na umu da se radi o karakteristikama manje razvijenih zemalja s niskim životnim standardom postavlja se pitanje je li to dostatan nadomjestak za gubitak ljudskog kapitala.

Kao pozitivna posljedica navodi se i smanjenje opće stope nezaposlenosti, iako prema Mežnarić (2014:191) radi se o prividnoj pozitivnoj posljedici budući da „iseljavanje nema utjecaja ili je utjecaj beznačajan na smanjenje nezaposlenosti u zemljama podrijetla“.

Nadalje, povratnici koji se vraćaju u Hrvatsku nakon iskustva rada u inozemstvu, donose sa sobom nova znanja, vještine i iskustva koja mogu doprinijeti ekonomskom i društvenom razvoju zemlje.

„Potencijalna je pozitivna posljedica razvijanju potencijala u socijalnome, kulturnom, tehnološkom, inovacijskom i svakom drugom kapitalu koji iseljenici mogu steći u inozemstvu, a potom dijelom i transferirati, investirati i primijeniti u svom području porijekla. Takav se transfer može ostvarivati direktnim investicijama putem njihovih financijskih, tehničkih, logističkih ulaganja u hrvatsko gospodarstvo neovisno o tome hoće li se oni vratiti u Hrvatsku ili će ostati dijelom trajnijega iseljeničkog toka.“¹²

¹² Župarić-Iljić, D., (2016:10)

4. HRVATSKI ISELJENIČKI POTENCIJAL

Višestoljetnom tradicijom iseljavanja s hrvatskih prostora diljem svijeta Republika Hrvatska danas posjeduje pravo iseljeničko bogatstvo koje predstavlja neosporan ljudski, demografski, gospodarski, financijski i svaki drugi potencijal. O kojem se točno potencijalu radi međutim ne postoje egzaktni podaci. Jedan od razloga tome je, kako je već navedeno, nepostojanje sustavnog praćenja i registriranja tekuće migracije stanovništva odnosno nepostojanje registra stanovništva kao relevantnog izvora podataka kako za unutarnju tako i za vanjsku migraciju. Prema Wertheimer-Baletić (1999.) „najprecizniji izvor podataka o migraciji je registar stanovništva koji čini svojevrsnu „kartoteku“ stanovništva određenog područja i evidentira svaku promjenu mjesta stalnog prebivališta pojedinaca“. Obzirom kako Hrvatska ne posjeduje registar stanovništva koji bi kao svojevrsan sustav tekuće migracijske statistike omogućavao primjenu tzv. neposredne metode proučavanja migracija, a godišnja izvješća o migraciji Državnog zavoda za statistiku sadrže manjkavosti, podatke o prostornom kretanju stanovništva Hrvatske potrebno je prikupiti posrednim putem, primjerice putem broja izdanih ulaznih viza, dozvola za rad/boravak itd., odnosno konzultiranjem dostupnih statistika zemalja u koje naše stanovništvo posljednjih godina najviše iseljava“ (Balijski, 2020:7-8).

Danas u Hrvatskoj postoji nekoliko izvora za prikupljanje podataka o migracijama:

Popis stanovništva

Popis stanovništva je jedan od izvora podataka o migracijama koji bilježi podatke o mjestu stanovanja u vrijeme popisa, mjestu i državi rođenja, prijašnjem naselju stanovanja i godini doseljenja. No popis bilježi podatke samo o posljednjem preseljenju i zanemaruje moguće prijašnje migracije ispitanika (Klempić Bogadi i Lajić, 2014:444-445). „Popisi stanovništva koriste se pri komparativnoj ili vitalno-statističkoj metodi istraživanja migracija temeljenoj na usporedbi podataka o ukupnom porastu stanovništva i prirodnoj promjeni stanovništva između dvaju popisa.“¹³ Nedostatak podataka dobivenih ovom metodom je što daje samo ukupni migracijski saldo, a ne daje podatke o broju iseljenika i useljenika.

Izvješća Državnog zavoda za statistiku

Državni zavod za statistiku objavljuje godišnja izvješća o migracijama stanovništva na temelju podataka koje prikuplja Ministarstvo unutarnjih poslova. Statistika vanjske migracije

¹³ (Wertheimer-Baletić, 1999, prema Balijski, 2020.)

stanovništva prikuplja i obrađuje podatke o tijekovima vanjske migracije, tj. o broju i strukturi osoba koje su promijenile uobičajenu državu stanovanja u određenoj kalendarskoj godini.¹⁴

Prikupljanje i bilježenje podataka o vanjskim migracijama ovom metodom također ima svoje manjkavosti. Jedan od problema leži u promjeni metodologije prikupljanja podataka. Naime, do 2010. godine podaci o vanjskoj migraciji stanovništva obuhvaćali su državljane Republike Hrvatske i strance na stalnom boravku koji su odjavili (ili prijavili) svoje prebivalište u Republici Hrvatskoj, a od 2013. godine zbog primjene Zakona o prebivalištu (NN, br. 144/12. i 158/13.)¹⁵ podaci obuhvaćaju osobe koje su napustile prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska izvan Republike Hrvatske i to prijavile Ministarstvu unutarnjih poslova (Državni zavod za statistiku, Metodološka objašnjenja). Dodatni problem je što veliki broj osoba ne prijavi odjavu prebivališta prije preseljenja, odnosno ne evidentira privremeni odlazak na dulje od godinu dana.

Ankete/upitnici i intervjui

Prikupljanje podataka o stanovništvu putem anketa/upitnika i intervjua predstavlja dobar metodološki pristup u istraživanju demografskih i socioloških karakteristika. Ovi instrumenti omogućuju istraživačima da dublje razumiju obrasce migracija, socioekonomske pozicije i druge važne faktore, prikupljajući informacije izravno od ispitanika putem strukturiranih pitanja. Ova metoda omogućuje dublji uvid u različite aspekte populacije te doprinosi boljem razumijevanju društvenih promjena i njihovih uzroka.

Procjene

Procjene o broju osoba koje su se iselile iz Hrvatske tijekom posljednjeg vala iseljavanja temelje se na raspoloživim podacima nacionalne statistike i statistika zemalja koje su postale primarne destinacije naših iseljenika u proteklim godinama. No, važno je napomenuti da postoji značajan broj naših iseljenika koji nisu evidentirani u službenim statistikama. To znači da analize migracijskih tokova zahtijevaju korištenje vanjskih statistika, posrednih izvora te procjena kako bi se dobila cjelovita slika o mehaničkim kretanjima stanovništva. (Akrap, Strmota, Ivanda, 2017:544)

¹⁴ <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030>

¹⁵ Prema važećem Zakon o prebivalištu (NN 144/12, 158/13) osoba koja se iseljava iz Republike Hrvatske radi trajnog nastanjenja u drugoj državi, ili napušta prebivalište u trajanju duljem od godinu dana radi privremenog odlaska u svrhu obrazovanja, obavljanja poslova koji nisu trajnog karaktera, dugotrajnog liječenja i drugih razloga dužna je odjaviti prebivalište prije iseljenja, ili zatražiti odjavu u roku od 15 dana od dana useljenja u drugu državu putem nadležne diplomatske-konzularne misije RH u toj državi.

4.1. DEMOGRAFSKI POTENCIJAL

Upravo na temelju procjena hrvatskih diplomatskih misija i konzularnih ureda, hrvatskih katoličkih misija, kao i popisa stanovništva u državama u kojima borave hrvatski iseljenici i njihovi potomci, Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske¹⁶ navodi kako se procjenjuje da izvan Hrvatske živi oko 3.200.000 hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka.¹⁷

Zemlje s najvećim brojem hrvatskih iseljenika prikazane su u Tablici 5.

Tablica 5 - Hrvatski iseljenici i njihovi potomci

Hrvatski iseljenici i njihovi potomci u prekomorskim i europskim državama

<i>Argentina</i>	oko 250.000
<i>Australija</i>	oko 250.000
<i>Austrija</i>	oko 90.000
<i>Belgija</i>	oko 7.000
<i>Brazil</i>	oko 70.000
<i>Bolivija</i>	oko 5.000
<i>Čile</i>	oko 200.000
<i>Danska</i>	oko 2.500
<i>Ekvador</i>	oko 4.000
<i>Francuska</i>	oko 40.000
<i>Irska</i>	oko 20.000
<i>Italija</i>	oko 60.000
<i>Južna Afrika</i>	oko 8.000
<i>Kanada</i>	oko 250.000
<i>Luksemburg</i>	oko 3.000
<i>Nizozemska</i>	oko 10.000
<i>Norveška</i>	oko 2.000
<i>Novi Zeland</i>	oko 100.000
<i>Njemačka</i>	oko 500.000
<i>Paragvaj</i>	oko 5.000
<i>Peru</i>	oko 6.000
<i>Švedinjene Američke Države</i>	oko 1.200.000
<i>Švedska</i>	oko 40.000
<i>Švicarska</i>	oko 80.000
<i>Urugvaj</i>	oko 5.000
<i>Velika Britanija</i>	oko 5.000
<i>Venezuela</i>	oko 5.000

Izvor: Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske

¹⁶ Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske je središnje tijelo državne uprave nadležno za područje odnosa između Republike Hrvatske i Hrvata izvan Republike Hrvatske

<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/opcenito-o-djelokrugu-rada-i-ustroju-sredisnjeg-drzavnog-ureda/778>

¹⁷ <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749>

Kako je vidljivo, najveći broj hrvatskih iseljenika živi u Sjedinjenim američkim državama, njih oko 1 200 000, a od ostalih preoceanskih zemalja prednjače Argentina, Australija i Kanada u kojima se procjenjuje da u svakoj živi oko 250.000 hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka. Od europskih država očekivano prednjači Njemačka s oko 500.000 hrvatskih iseljenika, te Austrija (90.000), Švicarska (80.000) i Italija (60.000).

Međutim, po najnovijim procjenama ukupan broj hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka je i veći, te se pretpostavlja da nas je više izvan Hrvatske nego u njoj.

Ovom analizom nisu obuhvaćeni Hrvati koji kao autohtone manjinske zajednice žive u 12 susjednih europskih država (Republika Austrija, Republika Bugarska, Crna Gora, Češka Republika, Talijanska Republika, Republika Kosovo, Mađarska, Republika Sjeverna Makedonija, Rumunjska, Slovačka Republika, Republika Slovenija i Republika Srbija). Procjenjuje se kako ih ukupno ima oko 200.000, ne računajući iseljene u Austriju, Sloveniju i Italiju u recentnom iseljeničkom valu koji su pribrojani klasičnom hrvatskom iseljeništvu.

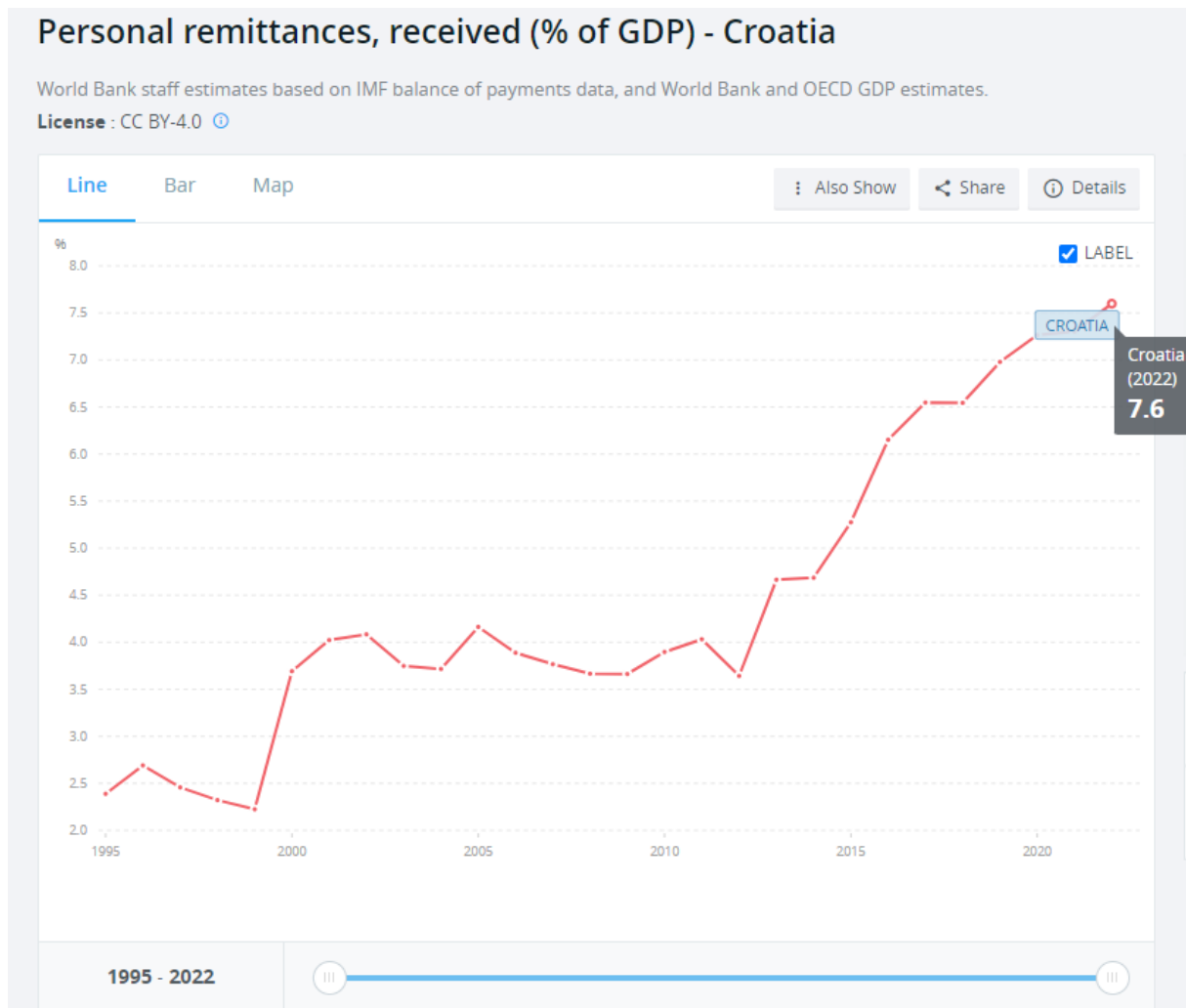
Posebnu skupinu čine Hrvati u Bosni i Hercegovini koji su jedan od tri konstitutivna naroda u Bosni i Hercegovini i kojih po procjenama ima oko 400.000. Premda ne spadaju u skupinu hrvatskog iseljeništa predstavljaju hrvatski demografski potencijal.

4.2. GOSPODARSKI I FINANCIJSKI POTENCIJAL

U potpoglavlju posljedica iseljavanja kao pozitivnu posljedicu recentnog ali i ostalih iseljeničkih valova naveden je protok novca i novčanih osobnih doznaka koje u Hrvatsku uplaćuju hrvatskih iseljenici kao financijsku pomoć obiteljima i rodbini. Ove doznake koje ulaze u financijski sustav Republike Hrvatske važna su stavka u državnom proračunu. Prema podacima Svjetske banke¹⁸ (slika 1) vrijednost osobnih doznaka iz inozemstva u 2022. godini je iznosila 5,125 milijardi eura, a njihov udio u nacionalnom BDP-u iznosi 7,6 %. U odnosu na godinu ranije, 2021., kada je vrijednost novčanih doznaka iz inozemstva iznosila 4,25 milijardi eura to je rast od 20 %. Nadalje, iz slike 1 je vidljivo da premda već dugi niz godina Republika Hrvatska ima razmjerno visoku vrijednost osobnih doznaka u odnosu na veličinu gospodarstva, njihov značajan porast posljednjih godina ukazuje na njihovu povezanost s opsegom i strukturom recentnog iseljeničkog vala iseljavanja.

¹⁸ Migration and Remittances, The World Bank

Slika 1 - Osobne doznake iz inozemstva u Hrvatsku od 1995. do 2022.

Izvor: The World Bank; <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=HR>

Osim što su iseljeničke doznake značajan i stabilan izvor sredstava državnog proračuna imaju značajan utjecaj na rast potrošnje i smanjenje siromaštva u domovini. Ovdje je važno naglasiti da se radi samo o bezgotovinskim transferima, prema procjenama Svjetske banke gotovinski ulazi gotovo još pola tog iznosa. O kakvom se finansijskom potencijalu radi govori podatak da je ukupan priljev veći od izravnih stranih ulaganja i veći od priljeva u turizmu, u kojima također hrvatski iseljenici participiraju.

Gospodarski potencijal podrazumijeva i socijalni, tehnološki i inovacijski kapital koji su stekli u iseljeništvu i koji bi mogli transferirati, investirati i primijeniti u domovini.

5. DEMOGRAFSKE JAVNE POLITIKE

Demografija je društvena znanost koja obuhvaća proučavanje broja i prostornog razmještaja stanovništva, prirodnog i mehaničkoga (migracijskoga) kretanja stanovništva i promjene u demografskim socio-ekonomskim i ostalim strukturama stanovništva.¹⁹

Statistika stanovništva bilježi broj ljudi koji žive na određenom prostoru (zemlji), broj rođenih i umrlih, podatke o starosti stanovništva te donosi projekcije o očekivanom životnom vijeku i predviđa rast stanovništva. Važni su to podaci koji služe kako bi Vlade zemalja mogle planirati i donositi što ispravnije odluke u svojim javnim politikama a vezanim za stanovništvo (izdaci za mirovinu, zdravstvena skrb, izgradnja vrtića, škola, bolnica, cesta, itd.). (Eurostat)²⁰

Prema Petek i Petković (2014) javne politike u užem smislu, „odnose se na aktivnosti političkih aktera usmjerene ostvarenju konkretnih ciljeva s dugoročnom namjerom rješavanja ekonomskih, socijalnih, demografskih ili ostalih problema u nekoj političkoj zajednici.“ Budući su javne politike uvijek uvjetovane i politikom, plan djelovanja javnih politika može biti izražen kroz zakone, strategije ili vladine programe, ali i kroz stranačke programe, govore premijera ili medijske nastupe ključnih političkih aktera. Autori ističu kako, u širem smislu, javne politike trebaju obuhvaćati i nedostatak javnog sadržaja vezanog uz određen društveni problem.

Prilagodba politika prema demografskim promjenama je neophodna, a sustavni pristup je ključan za postizanje demografske revitalizacije i održivog razvoja stanovništva u Hrvatskoj.

U Programu Vlade Republike Hrvatske za mandat 2020. – 2024. godine se navodi kako je demografska revitalizacija strateško pitanje budućnosti Hrvatske, „stoga će se nastaviti raditi na preokretanju negativnih demografskih trendova, jasno definiranom pronatalitetnom politikom i stvaranjem poticajnog okruženja za povratak hrvatskih iseljenika“.²¹

Danas su ključni izazovi za zaštitu suvereniteta i hrvatsku budućnost pitanja socijalne sigurnosti, demografskog opstanka, boljeg životnog standarda i perspektivnije budućnosti, samodostatnosti u poljoprivredi i energetici, otpornijeg gospodarstva i učinkovitije javne uprave te snažnijeg međunarodnog položaja. Poticanje nataliteta, podrška obiteljima,

¹⁹ Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14510>

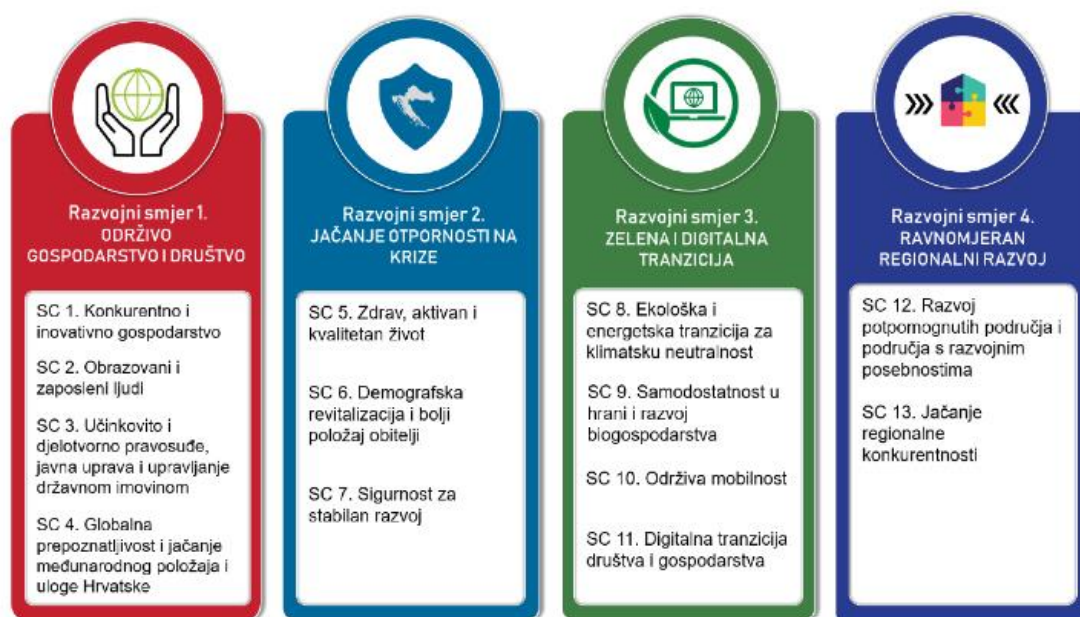
²⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Beginners:Population>

²¹ <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Dokumenti%20Vlada/Program%20Vlade%20Republike%20Hrvatske%20za%20mandat%202020.%20-%202024..pdf>

unapređenje zdravstvenog sustava i borba protiv negativnih migracija ključni su elementi u ovom procesu, a održiva demografska politika ključna je za osiguranje prosperiteta i održivog razvoja Republike Hrvatske u budućnosti.

Hrvatski Sabor donio je 5. veljače 2021. Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine u kojoj je definirano trinaest strateških ciljeva inkorporiranih u četiri nacionalna razvojna smjera (slika 2).

Slika 2 - Prikaz razvojnih smjerova i strateških ciljeva NRS-a 2030.

Izvor: Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine²²

U okviru drugog razvojnog smjera koji je usmjeren na jačanje otpornosti na krize inkorporiran je strateški cilj demografske revitalizacije i boljeg položaja obitelji. Mjerenje napretka u postizanju razvojnih smjerova i strateških ciljeva NRS-a 2030. provodit će se putem glavnih indikatora rezultata koji su zajedno s ciljanim vrijednostima prikazani u vizualnom prikazu na slici 3.

²² https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

Slika 3 - Pokazatelji učinka za razvojni smjer 2 - Jačanje otpornosti na krize

Razvojni smjer 2. Jačanje otpornosti na krize

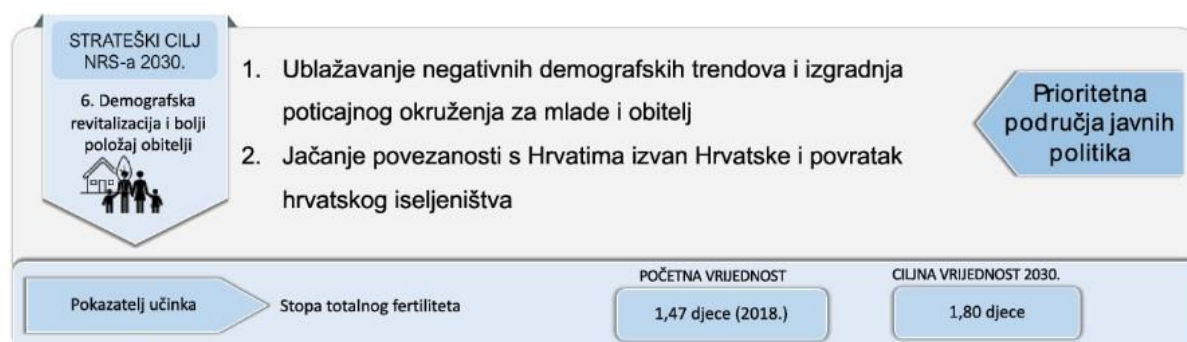

STRATEŠKI CILJ NRS-a 2030.	POKAZATELJ USPJEŠNOSTI	POČETNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST 2030.	PROSJEK EU-A
SC 5. Zdrav, aktivan i kvalitetan život	Očekivani broj godina zdravog života	58,5 godina žene 56,5 godina muškarci (2018.)	> 64 godine žene > 64 godine muškarci	64,2 godine žene 63,7 godina muškarci (2018.)
	Osobe u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti	23,30 % (2019.)	< 15 %	21,40 % (2019.)
SC 6. Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji	Stopa totalnog fertiliteta	1,47 djece (2018.)	1,8 djece	1,54 djece (2018.)
SC 7. Sigurnost za stabilan razvoj	BDP po stanovniku prema paritetu kupovne moći, u % prosjeka EU-a	65 % (2019.)	75 %	100 % = 31.970,00 EUR (2019.)
	Pojava kriminala, nasilja ili vandalizma po postotku prijava	2,7 % (2019.)	Ostati najbolji u EU	12,5 % (2019.)

Izvor: Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine

Na slici 4 prikazana su prioritetna područja politika za demografsku revitalizaciju s početnom i ciljnom vrijednosti stope totalnog fertiliteta kao pokazateljem učinka.

Slika 4 - Prioritetna područja politika za strateški cilj "Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji"

Izvor: Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine

„Republika Hrvatska provodi demografsku politiku koja uključuje povećanje stope fertiliteta i stvaranje poticajnoga i privlačnoga društvenog i ekonomskog okruženja za ostanak, povratak i

dolazak mladih ljudi i obitelji koje će u Hrvatskoj pronaći svoje mjesto za rad i podizanje djece.“ (Demografski godišnjak 2022.)²³

Ključno za učinkovitu pripremu i provedbu demografskih mjera je prikupljanje relevantnih podataka i formiranje Registra stanovništva i Migracijskog ureda suradnjom svim resora i institucija. Vlada Republike Hrvatske je prije dvije godine pokrenula postupak izrade Strategije demografske revitalizacije Republike Hrvatske do 2033. godine. Za izradu Strategije zadužen je Središnji državni ured za demografiju i mlade ustrojen u srpnju 2020. godine, te prema njihovim podacima u završnoj je fazi. Ovo će biti šesti dokument demografske politike, s time da prvih pet nikada nisu u potpunosti provedeni.

Važno je osigurati ravnotežu između odseljenog i doseljenog stanovništva te promicati i provoditi održive strategije migracija koje se temelje na potrebama društva i gospodarstva. Na taj način, vanjske migracije mogu postati dinamičan faktor koji obogaćuje demografsku, kulturnu i ekonomsku sliku Hrvatske.

Povezanost iseljeničtva s hrvatskim prostorom i tradicijskim civilizacijskim i povijesnim vrijednostima pretpostavka su izgradnje suvremenog hrvatskog identiteta, i često su zadnjih godina predmet istraživanja u društvenim i ekonomskim znanostima, a posebno u demografiji. Ove analize su nužne zbog procesa integriranja i socijalnog uspoređivanja suvremene hrvatske nacije na europskoj i svjetskoj razini, a iz čega proistječu pojedine demografske javne politike.

Taj identitet postoji praktički u svim civilizacijama, samo je različit u izražavanju. Hrvatski se najbolje očituje u najvažnijoj igri na svijetu, nogometu, koja pokazuje da identitet kad se veže za prostor i nacionalne vrijednosti, podiže atmosferu zajedništva koja može rezultirati nizom razvojnih koncepcija. (Šterc i Komušanec: 2014)

²³https://demografijaimladi.gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/DEMOGRAFSKI%20GODI%20C5%A0NJAK%20SREDI%20C5%A0NJEGA%20DR%20C5%BDABNOG%20UREDA%20ZA%20DEMOGRAFIJU%20I%20MLADE_2022.%20GODI%20NA.pdf

5.1. DEMOGRAFSKA SLIKA HRVATSKE

Prema Lamza Maronić i Tokić (2012:264) demografski čimbenici dijele se na:²⁴

1. ukupno kretanje stanovništva (promjena broja stanovnika)
2. zaposlenost
3. migracije: a) prirodne (natalitet, mortalitet)
b) mehaničke (emigracija, imigracija)
4. demografska struktura (zastupljenost prema spolu, stopa obrazovanosti, socijalna).

U Republici Hrvatskoj prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2021. godine živi 3.871.833 stanovnika (Tablica 6), i taj se broj kontinuirano smanjuje budući da svake godine gubimo otprilike 30.000 ljudi samo kada bismo gledali prirodni priraštaj.

Tablica 6 - Rezultati popisa stanovništva u Hrvatskoj 1971. - 2021.

Popisi stanovništva u Hrvatskoj						
Godina	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.	2021.
Broj stanovnika	4.426.221	4.601.469	4.784.265	4.437.460	4.284.889	3.871.833

Izvor: izrada temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku ²⁵

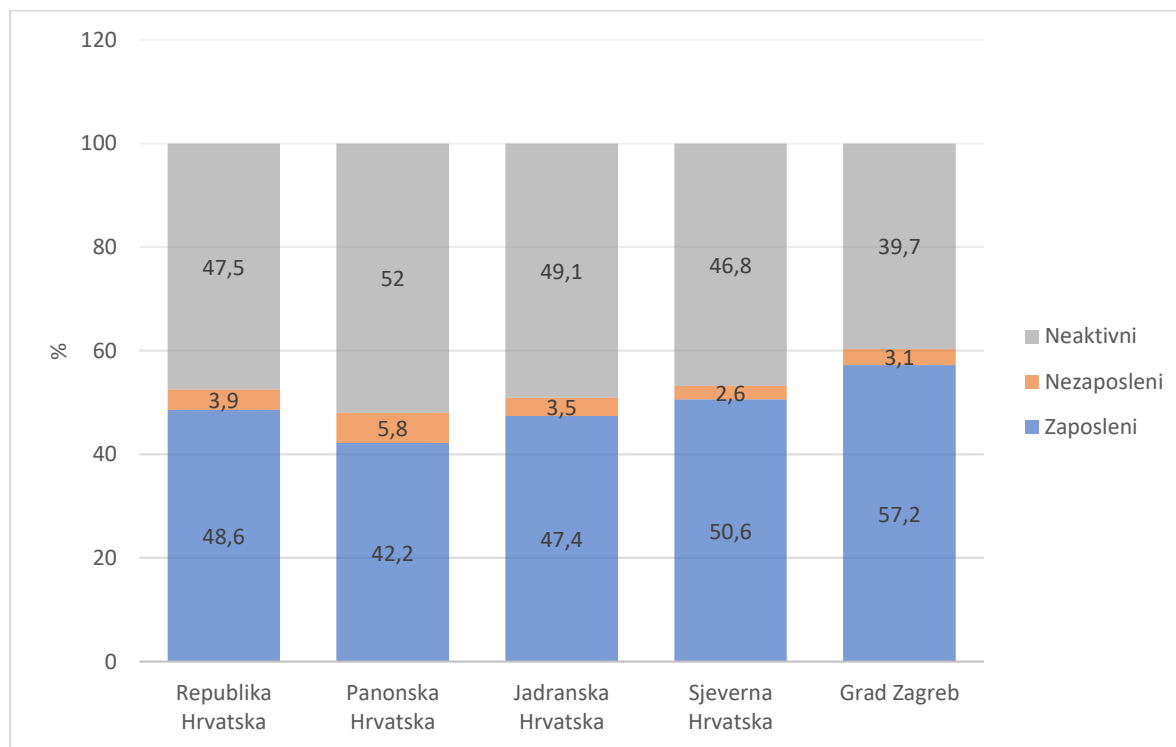
Iz tablice je vidljivo kako se u razdoblju od samo 50 godina (1971. do 2021.) ukupan broj stanovnika u Hrvatskoj smanjio za više od pola milijuna, točnije 554.388 osoba, usporedimo li rezultate popisa stanovništva u navedenom periodu.

²⁴ Dr. sc. Maja Lamza Maronić, Ivana Tokić, mag. oec.: „ Utjecaj demografskih čimbenika na društveno – ekonomski razvoj Hrvatske“ (2012.), hrcak.srce.hr, pristupljeno 20.07.2023

²⁵ <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/>

Drugi demografski pokazatelj je zaposlenost stanovništva. Iz grafikona 3 je vidljivo da u prvom tromjesečju 2023. godine u Hrvatskoj je bilo zaposleno 48,6 % radno sposobnog stanovništva²⁶, neaktivno²⁷ je 47,5 %, dok je 3,9 % nezaposleno.

Grafikon 3 - Radno sposobno stanovništvo u 1. tromjesečju 2023.

Izvor: Državni zavod za statistiku <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58049>

Iz grafikona je vidljivo kako je najveća zaposlenost u Gradu Zagrebu (57,2 %) i Sjevernoj Hrvatskoj (50,6 %), dok je u Panonskoj i Jadranskoj Hrvatskoj zaposleno manje od polovice radno sposobnih stanovnika. U srpnju 2023. u Republici Hrvatskoj je od 1 787 168 aktivnog stanovništva zaposlenih bilo 1 683 394, a stopa registrirane nezaposlenosti²⁸ iznosila je 5,8 %.²⁹

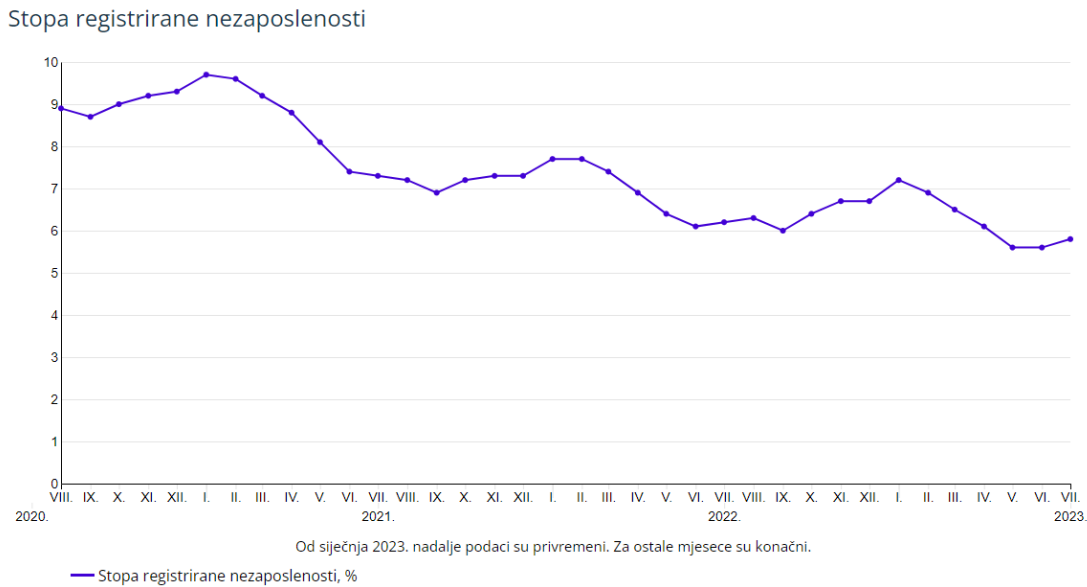
²⁶Radno sposobno stanovništvo su osobe s navršениh 15 i više godina (DZS)

²⁷ Neaktivno stanovništvo (izvan radne snage) su osobe koje 1) su mlađe od 15 godine, 2) su u dobi od 15 do 89 godina koje nisu bile ni zaposlene ni nezaposlene u referentnom tjednu i 3) su starije od 89 godina (DZS)

²⁸ Stopa registrirane nezaposlenosti izračunava se kao odnos nezaposlenih prema ukupnome aktivnom stanovništvu (DZS)

²⁹ <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/57997>

Slika 5 - Stopa registrirane nezaposlenosti od srpnja 2020. do srpnja 2023.

Izvor: Državni zavod za statistiku

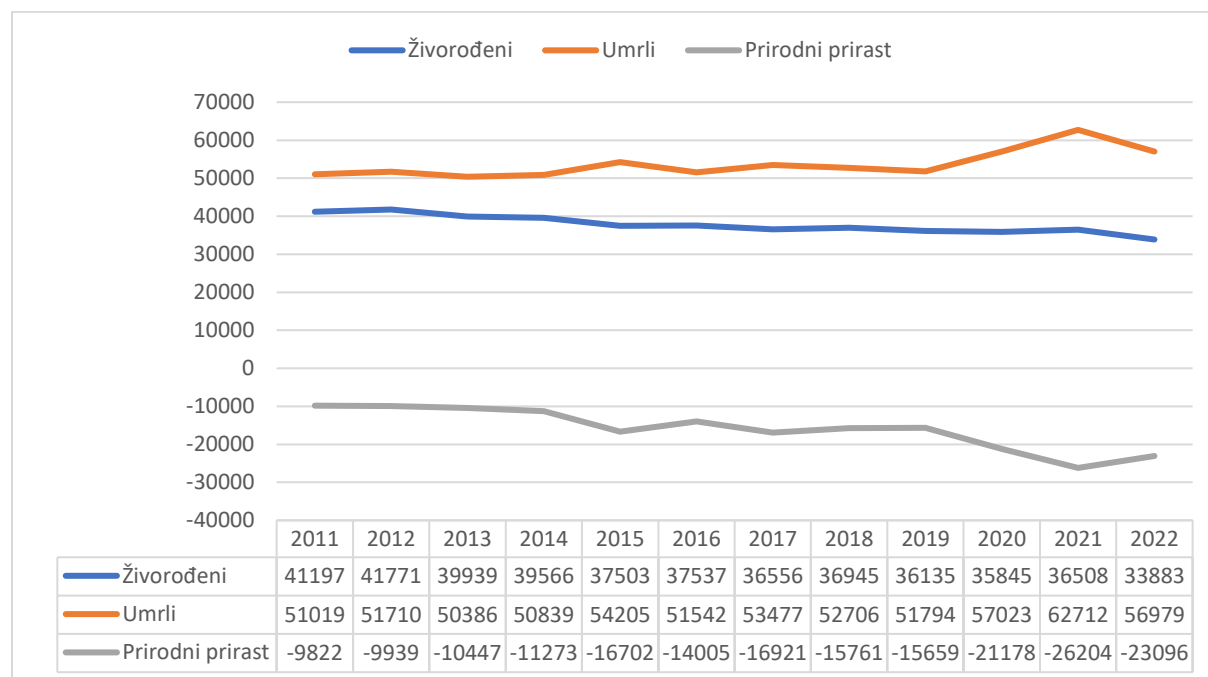
Iako se stopa registrirane nezaposlenosti smanjuje (slika 5) i dobar je pokazatelj gospodarskog rasta, treba imati na umu da je ona rezultat i iseljavanja iz Hrvatske. Kada usporedimo s ostalim zemljama Europske unije, i dalje smo na začelju sa Španjolskom, Grčkom, Italijom i Rumunjskom, dok primjerice Nizozemska, Norveška, Njemačka, Danska, Malta i Švedska imaju stopu zaposlenosti preko 75 posto.

Prirodne migracije odnosno prirodni priraštaj kao razlika između broja rođenih i broja umrlih osoba predstavlja važan demografski faktor koji utječe na promjene u veličini i strukturi populacije u zemlji. Hrvatska ima negativan prirodni priraštaj³⁰ od 1998. godine, odnosno 1997. godinu bilježi kao posljednju godinu s pozitivnim prirodnim priraštajem. U grafikonu 4 prikazano je prirodno kretanje stanovništva od 2011. do 2022. godine iz kojeg je vidljiv kontinuirani negativan prirodni priraštaj koji je samo u 2022. godini iznosio – 23 096. Broj

³⁰ Negativan prirodni priraštaj bilježi manji broj živorođenih od broja umrlih

živorođene djece iznosio je 33.883, a umrlo je 56 979 osoba. Stopa nataliteta³¹ iznosila je 8,8 dok je stopa mortaliteta bila 14,8.

Grafikon 4 - Prikaz prirodnog kretanja stanovništva Hrvatske od 2011. do 2022.

Izvor: izrada temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku

Glavni razlog negativnog prirodnog priraštaja u Hrvatskoj odnosi se na smanjenje stope fertiliteta, odnosno stope rađanja. Prirodno kretanje stanovništva u Hrvatskoj odražava kompleksan spoj različitih čimbenika, uključujući demografske promjene, ekonomske uvjete i društvene norme.

Demografsko starenje populacije dodatno utječe na prirodni priraštaj i ima duboke implikacije na ekonomiju, socijalne sustave i društvenu dinamiku. Hrvatska, kao i mnoge druge zemlje Europe, prolazi kroz proces demografskog starenja, gdje udio starije populacije u ukupnom stanovništvu raste što je vidljivo u Tablici 7 gdje je navedena prosječna starost stanovništva prema popisima stanovništva od 1953. godine do zadnjeg popisa 2021. godine.

³¹ Stopa nataliteta je broj živorođenih na tisuću stanovnika

Tablica 7 - *Prosječna starost stanovništva prema Popisima stanovništva 1953. - 2021.*

	UKUPNO	Muškarci	Žene
1953.	30,7	29,3	31,9
1961.	32,5	30,5	33,3
1971.	34,0	32,4	35,5
1981.	35,4	33,8	37,1
1991.	37,1	35,4	38,7
2001.	39,3	37,5	41,0
2011.	41,7	39,9	43,4
2021.	44,3	42,6	46,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistika u nizu

Prosječna starost stanovništva prema Popisu 1953. godine bila je 30,7 godina dok je 2021. ona iznosila 44,3 godine. Prema procjenama u 2022. godini (Tablica 8) zadržana je ista ukupna prosječna starost ili slična po spolu, ali uz očekivano daljnje smanjenje ukupnog broja stanovnika za 11.411 osoba.

Tablica 8 - *Stanovništvo prema dobi i spolu i procjene za 2021. i 2022.*³²

	2021.			2022.		
Procjena broja stanovnika, 31. prosinca	3.862.305			3.850.894		
Procjena broja stanovnika, sredinom godine u tisućama	2021. ukupno	2021. muškarci	2021. žene	2022. ukupno	2022. muškarci	2022. žene
35 – 39	256,6	128,8	127,8	251,9	126,9	125,0
40 – 44	267,6	134,3	133,3	267,6	134,6	133,0
45 – 49	260,5	130,1	130,4	259,4	129,9	129,5
50 – 54	261,4	128,6	132,8	256,4	126,5	129,9
55 – 59	280,1	134,9	145,2	275,8	132,9	142,9
60 – 64	289,4	136,9	152,5	284,7	134,2	150,5
65 – 69	278,3	129,4	148,9	281,0	130,3	150,7
70 – 74	228,8	100,5	128,3	229,2	100,9	128,3
75 i više	360,1	130,4	229,7	361,6	132,1	229,5
Prosječna starost stanovništva	44,3	42,5	45,9	44,3	42,6	46,0
Očekivano trajanje života	76,5	73,4	79,6	77,6	74,6	80,7

Izvor: Izrada temeljem podataka Državnog zavoda za statistiku

³² Procjene broja stanovnika od 2021. do 2022. izračunane su na temelju podataka Popisa 2021., prirodnoga kretanja i migracijskog salda.

Procjena prosječne starosti žena veća je od prosječne starosti muškaraca, sredinom 2021. godine ona je bila 45,9, a sredinom 2022. procijenjena je za nešto više – 46,0. Prema Eurostatu³³ ukupna prosječna starost stanovništva Hrvatske u 2022. je bila 45,4 godine dok je na nivou Europske unije iznosila 44,4 godine.

Povećanje očekivane životne dobi također je ključan čimbenik demografskog starenja. Zahvaljujući medicinskim napredcima, boljoj prehrani i zdravstvenoj skrbi, ljudi žive dulje nego ikad prije. Dok je to značajan uspjeh za društvo, istovremeno stvara izazove u smislu pružanja adekvatne skrbi za stariju populaciju, kao i održavanja održivih mirovinskih i zdravstvenih sustava.

Sastav stanovništva po dobu i spolu zrcali proces demografskog starenja, a posebno zabrinjava starenje stanovništva u radno aktivnoj i fertilnoj dobi. Totalna stopa fertiliteta³⁴ je 1,62 dok je za održivost potrebno barem 2.1. Demografsko starenje ima značajan utjecaj i na tržište rada budući se radno sposobno stanovništvo smanjuje više od jednog desetljeća, a posljedično i na ekonomski razvoj.

Zadnji ali možda i najvažniji demografski čimbenik koji je u fokusu ovog rada su vanjske migracije koje podrazumijevaju preseljenje osoba iz jedne države u drugu. Vanjska migracija stanovništva Hrvatske od 2013. do 2022. godine prikazana je na slici 6. s podacima o broju iseljenih (odseljenih) i broju useljenih (doseljenih) osoba te migracijskim saldom³⁵.

Slika 6 - Vanjska migracija stanovništva Hrvatske

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Doseljeni iz inozemstva	10.378	10.638	11.706	13.985	15.553	26.029	37.726	33.414	35.912	57.972
Odseljeni u inozemstvo	15.262	20.858	29.651	36.436	47.352	39.515	40.148	34.046	40.424	46.287
Migracijski saldo	-4.884	-10.220	-17.945	-22.451	-31.799	-13.486	-2.422	-632	-4.512	11.685

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistika u nizu

³³https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND_custom_815687/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=4c802ba9-e830-435d-9655-509676433a5c

³⁴ Stopa totalnog fertiliteta je broj živorođene djece u odnosu na broj žena u plodnom razdoblju

³⁵ <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/migracija-stanovnistva/>

Iz slike 6 je vidljivo da nakon dugogodišnjeg negativnog migracijskog salda Hrvatska u 2022. godini bilježi pozitivan migracijski saldo. U inozemstvo je odselilo 46 287 osoba, a doselile 57 972 osobe, a saldo migracije je iznosio 11 685. Pozitivan migracijski saldo rezultat je znatno povećanog broja doseljenih stranaca kojima je izdana dozvola za boravak i rad. Naime, u doseljenima je 17,8% hrvatskih državljana i 82,2% stranaca, dok je u odseljenima 70,7% hrvatskih državljana i 29,3% stranaca. U doseljenike su uključene i osobe raseljene iz ratom pogođene Ukrajine kojima je odobrena privremena zaštita u Republici Hrvatskoj i oni čine 19,3 % od ukupnog broja doseljenih. Čak 14,6 % je doseljenih iz Bosne i Hercegovine.³⁶ I u 2022. godini je najveći broj odselio u Njemačku, 31 % od ukupnog broja odseljenih.

Kako je već navedeno jedan od glavnih učinaka vanjskih migracija je smanjenje broja stanovnika, što dovodi do negativnog prirodnog priraštaja i demografskog starenja. Odlazak mladih i radno sposobnih osoba smanjuje potencijalnu radnu snagu, utječući na ekonomski rast i konkurentnost zemlje. Osim toga, migracije mogu pridonijeti promjenama u etničkoj, kulturnoj i socijalnoj strukturi stanovništva.

³⁶ <https://podaci.dzs.hr/2023/hr/58061>

5.2. DEMOGRAFSKA REVITALIZACIJA

Analiza demografskih pokazatelja nedvojbeno pokazuje kako demografske javne politike u Republici Hrvatskoj zahtijevaju multidisciplinarni pristup i dugoročno planiranje kako bi se postigla demografska revitalizacija. Javne politike moraju se prilagoditi demografskim promjenama i sustavnim pristupom odgovoriti na izazove uvažavajući nove iseljeničke obrasce. Pokazatelji govore da sustav nije održiv jer prije svega demografija nije posložena te da demografska razmatranja treba uključiti u sve javne politike i staviti ih na prvo mjesto u razvoju politika. Radi se o problematici koja nije političko ni svjetonazorsko pitanje, već ključno strateško nacionalno pitanje oko kojeg je potreban nacionalni konsenzus.

Kako bi se suočila s ovim izazovima, Hrvatska treba provesti niz politika i mjera. To uključuje poticanje nataliteta kroz podršku obiteljima s djecom, osiguranje pristupa vrtićima i edukativnim programima, te fleksibilnije uvjete za rad i obiteljski život. Također, privlačenje stranih radnika i mladih talenata te stvaranje povoljnog okruženja za ulaganja mogu pomoći u održavanju pozitivnog demografskog trenda.

„Hrvatska ima dobnu strukturu u obliku 'urne', a to slikovito kazuje i kakvi se trendovi očekuju u budućnosti ako se ne počnu provoditi sveobuhvatne mjere populacijske politike. No i uz velike napore i preokret u demografskoj politici, nemoguće je izbjeći negativne učinke dosadašnjih demografskih kretanja.“ (Akrap, 2019:344).

Sasvim je jasno da smanjenje ukupnog broja stanovništva i povećanje prosječne starosti stanovništva rezultira negativnim demografskim trendovima koje ima dugoročne implikacije na opću dinamiku društva i tržišta rada.

„Zbog predvidivoga jakoga smanjivanja priljeva mladih na tržište rada nužno je oblikovati useljeničku politiku. U tom smislu Hrvatska treba na svoju dijasporu gledati kao na jedan od izvora revitalizacije. Recentne demografske trendove u Hrvatskoj nemoguće je zaustaviti i preokrenuti u pozitivnom smjeru bez promišljene sustavne dugoročne državne intervencije, od lokalne zajednice do središnjih državnih institucija. Za sve to treba postojati opće društveno suglasje i snažna politička volja svih ključnih aktera u hrvatskom društvu.“ (Akrap, 2019:347)

Mjerama sustavne migracijske strategije Republika Hrvatska treba osmisliti i provesti takav model proaktivne migracijske politike kojim omogućava zadržavanje svojih građana u zemlji i poticanje njihova povratka u domovinu te kojim regulira useljavanje novih imigranata u Hrvatsku. (Župarić-Iljić; 2016:10)

Prema demografu Štercu Hrvatska treba primijeniti oba revitalizacijska modela. Prvi revitalizacijski model se odnosi na poticanje rađanja kroz klasičnu populacijsku politiku za koji je ključno uključivanje poticajnog poreznog sustava, smatra Šterc. Drugi revitalizacijski model je tzv. selektivni imigracijski revitalizacijski model. „Hrvatska ima više identitetskog stanovništva u iseljeništvu negoli u državnom prostoru, i može poput Izraela ili Irske prema poticajnim modelima povratka provoditi useljavanje. Ne isključuje to ni neidentitetsku populaciju, ali uključuje osnovnu zakonitost migriranja, prihvaćanje načina života i društvenih i prostornih vrijednosti zemlje useljavanja.“³⁷

Selektivni imigracijski model se odnosi primarno na identitetsku populaciju. To, naravno, ne isključuje imigraciju ostalih populacija prema Hrvatskoj, pogotovo za radnu snagu što se već sada događa u Hrvatskoj, kao i u svim zemljama Europe što pokazuju i svi statistički podaci.

Nije dovoljno samo pozvati iseljenike da se vrate u Hrvatsku, povratak mora ići kroz poticajne modele i kroz investicije hrvatskog iseljništva u Hrvatsku. A da je taj investicijski potencijal velik potvrđuju i godišnje doznake iseljništva u financijski sustav države. Stoga je logično da se i potencijalni modeli usmjere prema tom potencijalu.

Mjere koje Vlada Republike Hrvatske provodi za suočavanje s negativnim demografskim trendovima uključuju pružanje poticaja za mlade obitelji, kao što su mjere stambenog zbrinjavanja, financijske potpore za novorođenčad i povećane naknade tijekom roditeljskih dopusta.

Također, provode se mjere usmjerene na zadržavanje mladih ljudi u zemlji kroz stvaranje povoljnog poslovnog okruženja za zapošljavanje i mjere za povratak hrvatskog iseljništva. Jedna od tih mjera je mjera „Biram Hrvatsku – mobilnost radne snage“.

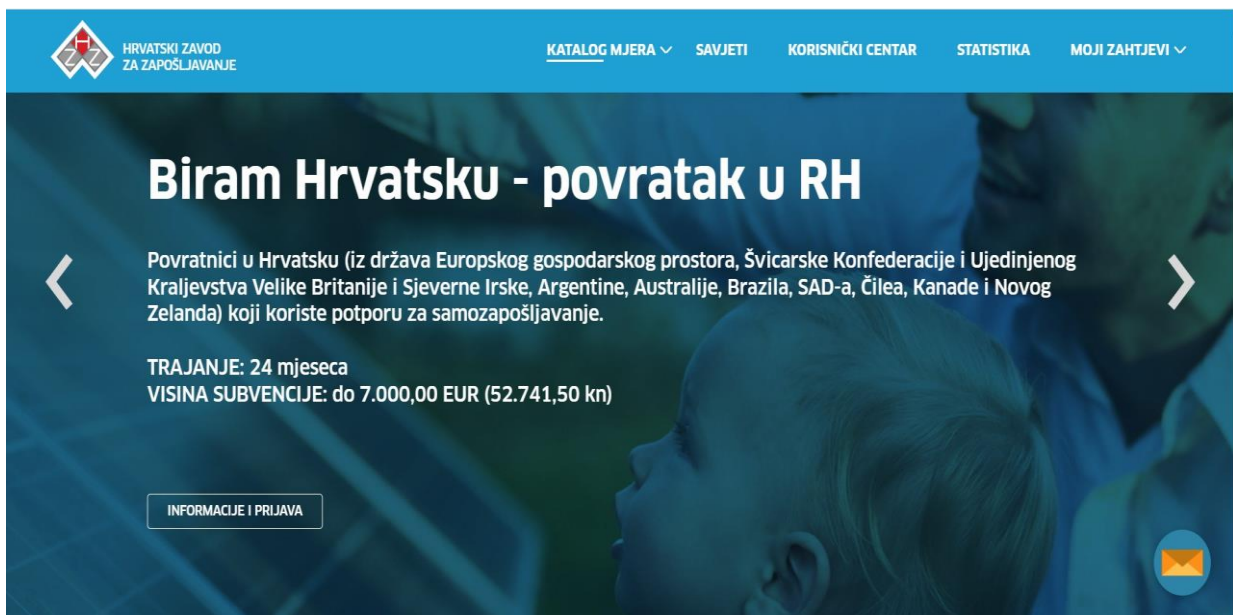
³⁷ <https://www.glas-slavonije.hr/484900/11/Sterc-Demografska-revitalizacija-mora-poceti-odmah>

5.3. MJERA „BIRAM HRVATSKU – MOBILNOST RADNE SNAGE“

Vlada Republike Hrvatske je u prosincu 2021. godine donijela odluku o donošenju nove mjere aktivne politike zapošljavanja „Biram Hrvatsku – mobilnost radne snage“ koju provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje s ciljem poticanja povratka iseljenika i demografske obnove Hrvatske (slika 7).

Ova mjera ima za svrhu motivirati ljude koji su se iselili iz Hrvatske da se vrate i započnu posao u domovini, čime osim što doprinosi općoj demografskoj obnovi zemlje potiče ravnomjeran gospodarski rast i razvoj zemlje.

Slika 7 - Mjera Biram Hrvatsku

Izvor: <https://mjere.hr/katalog-mjera/mjere-aktivnog-zaposljavanja/>

„Cilj mjere je osnažiti gospodarsku aktivnost i raspon djelatnosti većem dijelu Republike Hrvatske, posebice u gospodarski slabije razvijenim i demografski oslabljenim područjima s naglaskom na ruralna područja Slavonije, zaleđa dalmatinskih županija, Banovine, Korduna, Like, Gorskog kotara i otoka te poticati povratak aktivnog radnog stanovništva iz država Europskog gospodarskog prostora (EGP)³⁸, Švicarske Konfederacije i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske.“

³⁸ Europski gospodarski prostor (EGP) uspostavljen je 1994. kako bi se odredbe EU-a o unutarnjem tržištu proširile na države članice Europskog udruženja slobodne trgovine (EFTA). EGP okuplja države članice EU-a i tri

Od siječnja 2023. godine mjera Biram Hrvatsku proširena je na osam prekooceanskih država u kojima žive pripadnici hrvatskog iseljeničtva čime je proširena i ciljana skupina korisnika ove mjere na hrvatske državljane povratnike iz Argentine, Australije, Brazila, SAD-a, Čilea, Perua, Kanade i Novog Zelanda.³⁹

„Na ovaj način i provedbom ove mjere izravno se doprinosi ostvarenju posebnog cilja poticanja povratka i useljavanja iz hrvatskog iseljeničtva te ostvarenju strateškog cilja Republike Hrvatske, a to je Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji.“⁴⁰

O mjeri je javnost tijekom 2022. i 2023. godine informirana putem službene web stranice Zavoda www.hzz.hr, web stranice mjera aktivne politike zapošljavanja www.mjere.hr te putem društvenih mreža.

5.3.1. ELEMENTI POTPORE

Glavni elementi mjere Biram Hrvatsku uključuju financijske poticaje za samozapošljavanje i pokretanje posla s dodatnim poticajima za oživljavanje ruralnih područja. Ova mjera je proširenje već postojeće mjere samozapošljavanja koju nudi Hrvatski zavod za zapošljavanje.

Ključne točke i elementi ove mjere su:

- *Poticaji za samozapošljavanje:* Iseljenicima koji se vraćaju u Hrvatsku i žele započeti vlastiti posao pružaju se financijski poticaji. Ovisno o određenim kriterijima, ovi poticaji mogu biti znatni i mogu pomoći u olakšavanju početka poslovanja.
- *Financijske potpore:* Mjera nudi različite razine financijske potpore ovisno o kriterijima kao što su trajanje prethodnog rada u inozemstvu, iskustvo, područje samozapošljavanja itd.
- *Poticaji za ruralna područja:* Osim općih potpora za samozapošljavanje, dodatni poticaji se nude za one koji žele pokrenuti posao u ruralnim područjima. Ovo ima za cilj ravnomjerniju regionalnu distribuciju razvoja i stvaranje prilika u manje naseljenim dijelovima zemlje.

države EFTA-e (Island, Lihtenštajn i Norvešku) na unutarnjem tržištu koje je uređeno istim osnovnim pravilima (Europski gospodarski i socijalni odbor)

³⁹ <https://mjere.hr/mjere/biram-hrvatsku-mobilnost-radne-snage-2023/>

⁴⁰ <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/vijesti/mjera-biram-hrvatsku-povratak-u-republiku-hrvatsku-prosirena-za-korisnike-iz-7-drzava-prekooceanskog-iseljenictva-argentinu-australiju-brazil-cile-kanadu-novi-zeland-i-sad/6240>

- *Podrška za povratnike iz EU*: Osobe koje su radile u jednoj od članica Europske unije i odluče se vratiti u Hrvatsku dobivaju dodatne poticaje, što dodatno potiče povratak i reintegraciju.
- *Maksimalni iznos poticaja*: Maksimalni iznos poticaja za samozapošljavanje se povećava u okvirima ove mjere, a trenutno iznosi 27.000 eura, što može značajno pomoći osobama koje se odluče vratiti i pokrenuti vlastiti posao.
- *Uvjeti i prijava*: Osobe koje su zainteresirane za ovu mjeru trebaju ispunjavati određene uvjete i pridržavati se postupka prijave koji se propisuje od strane Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Zahtjev za korištenje mjere predaje se putem online aplikacije na web adresi: <https://mjere.hr/>

Ciljane skupine mjere Biram Hrvatsku su: ⁴¹

1. Hrvatski državljani povratnici u dobi do 60 godina iz država EGP- i ostalih navedenih država neovisno o razini obrazovanja koji su radili najmanje 12 mjeseci u posljednja 24 mjeseca u državama EGP-a i ostalim navedenim državama ili bili uključeni u redovito obrazovanje i koji su se po povratku prijavili u evidenciju nezaposlenih i samozapošljavaju se kroz mjeru potpora za samozapošljavanje u 2022. ili 2023. godini.
2. Korisnici potpore za samozapošljavanje u 2022. ili 2023. godini, registrirani na području indeksa razvijenosti I, II, III i IV, a koji su izvršili promjenu prebivališta na način da su se preselili iz područja indeksa razvijenosti VII i VIII u područje indeksa razvijenosti I, II, III i IV, a sukladno Odluci o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (Narodne novine, br. 132/17).
3. Korisnici potpore za samozapošljavanje u 2023. godini, registrirani na području Sisačko-moslavačke županije, a koji su izvršili promjenu prebivališta na način da su se preselili iz ostalih županija Republike Hrvatske.

Iznos potpore male vrijednosti za samozapošljavanje određuje se prema budućoj djelatnosti poslovnog subjekta, i iznosi do 15.000 EUR (113.017,50 kn) za samozapošljavanje i do 20.000 EUR (150.690,00 kn) za zelene/digitalne djelatnosti za 2023. godinu, ako udovoljavaju kriterijima zelenog ili digitalnog radnog mjesta, odnosno čija se djelatnost može smatrati

⁴¹ <https://mjere.hr/mjere/biram-hrvatsku-mobilnost-radne-snage-2023>

okolišno održivom u skladu s Uredbom (EU) 2020/852 o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja.⁴²

U 2022. godini iznos za samozapošljavanje iznosio je do 120.000,00 kn a za zelene/digitalne djelatnosti do 150.000,00 kn. Iznos potpore za mjeru Mobilnost radne snage – Biram Hrvatsku je fiksni te za 2023. godinu iznosi 7.000 EUR za prvu i treću ciljanu skupinu, dok za drugu ciljanu skupinu iznosi 3.500 EUR. Za 2022. godinu iznos potpore također je bio fiksni te se dodjeljivao u iznosu od 50.000,00 kn za prvu ciljanu skupinu te 25.000,00 kn za drugu ciljanu skupinu.⁴³

Za korištenje mjere potrebno je osmisliti i predstaviti poslovni plan i ideju u okviru projekta Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (HZZ-u) čiji evaluatori odobre (ili ne odobre) projekt odnosno zahtjev za korištenje Mjere. Po odobrenom zahtjevu se najprije sklapa ugovor o dodjeli potpore male vrijednosti u svrhu samozapošljavanja, a nakon priloženog dokaza o prijavi prebivališta na području za koje se dodjeljuje Potpora na ime povratka, potpisuje se ugovor o dodjeli sredstava i vrši jednokratna isplata.

5.3.2. UČINCI MJERE BIRAM HRVATSKU

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u 2022. godini i do 31. 8. 2023. godine ukupno je odobreno 230 zahtjeva za mjeru Mobilnost radne snage – Biram Hrvatsku što je vidljivo u Tablici 9.

Tablica 9 - Broj korisnika mjere Biram Hrvatsku u 2022. i 2023. (do 31.8.)

Korisnici mjere		2022.	2023. (do 31.8.)	Ukupno
Povratnici iz inozemstva	ukupno	107	81	188
	- muškarci	97	70	
	- žene	10	11	
Interna mobilnost	ukupno	23	19	42
	- muškarci	14	10	
	- žene	9	9	
Sveukupno		130	100	230

Izvor: izrada temeljem podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (privatna korespondencija)

⁴² <https://mjere.hr/katalog-mjera/zelena-i-digitalna-radna-mjesta/>

⁴³ Podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (privatna korespondencija)

Iz tablice je vidljivo kako je u 2022. godini ukupno odobreno 130 zahtjeva za mjeru Mobilnost radne snage – Biram Hrvatsku, od čega je 107 za povratak iz inozemstva (ili 82,3%), a 23 za internu mobilnost (ili 17,7%). Za potrebe ovog rada radi odabrane teme obraditi će se struktura korisnika Mjere – povratnika iz inozemstva odnosno prve ciljane skupine.

Struktura korisnika mjere za povratak iz inozemstva u 2022. godini

Prema dostavljenim podacima HZZ-a u 2022. godini od 107 korisnika mjere za povratak iz inozemstva, 97 korisnika su muškarci (ili 90,7%), dok je 10 žena korisnik mjere (ili 9,3%).

Korisnici mjere za povratak iz inozemstva u 2022. godini najčešće su doselili iz Njemačke (79 korisnika), potom Austrije (14 korisnika), Irske (6 korisnika), Švicarske (4 korisnika), Slovenije (2 korisnika) te po jedan korisnik mjere iz Belgije i Danske.

Po dobnoj strukturi najčešće su u dobi 30-50 godina – 77 korisnika mjere (ili 72%), potom dobna skupina 18-30 godina – 20 korisnika mjere (ili 18,7%) te dobna skupina 50+ godina - 10 korisnika mjere (ili 9,3%).

Prema razini obrazovanja, srednjoškolsko obrazovanje ima završeno 77 korisnika mjere (ili 72%), visokoškolsko obrazovanje 21 korisnik mjere (ili 19,6%) te završenu osnovnu školu 9 korisnika mjere (ili 8,4%).

Najčešće djelatnosti za koje je odobrena mjera za povratak iz inozemstva su građevinarstvo (62 zahtjeva), informacije i komunikacije te prerađivačka industrija (9 zahtjeva), trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala (7 zahtjeva) te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (6 zahtjeva).

Struktura korisnika mjere za povratak iz inozemstva u 2023. godini do zaključno 31.8.

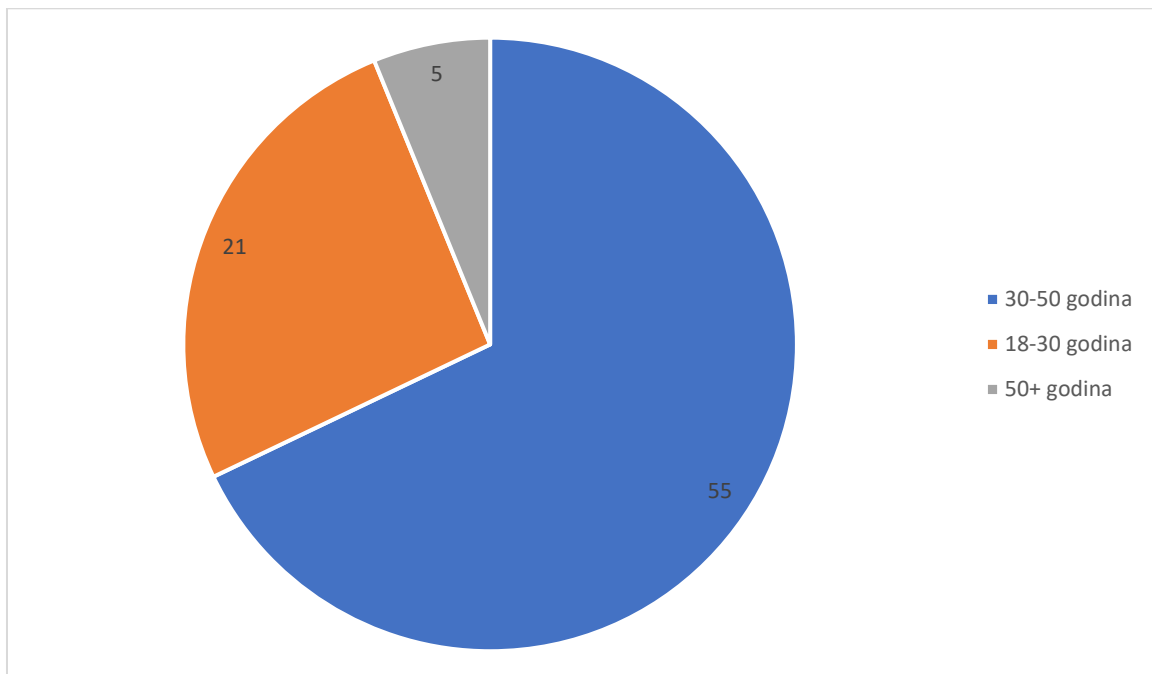
U 2023. godini ukupno je do 31.08. odobreno 100 zahtjeva za mjeru Mobilnost radne snage – Biram Hrvatsku, 26 zahtjeva je odbijeno dok je u obradi još 17 zahtjeva. Od ukupno odobrenih zahtjeva za 2023. godinu, 81 se odnosi na povratak iz inozemstva (ili 81%), a 19 za internu mobilnost (ili 19%).

Od 81 korisnika mjere za povratak iz inozemstva, 70 korisnika su muškarci (ili 86,4%) a 11 korisnika su žene (ili 13,6%).

Korisnici mjere za povratak iz inozemstva u 2023. godini najčešće su doselili iz Njemačke (60 korisnika), potom iz Austrije (5 korisnika), Velike Britanije (4 korisnika) po dvoje iz Italije i Islanda te po jedan korisnik mjere iz Belgije, Irske, Kanade, Nizozemske, Slovačke, Slovenije i Švicarske.

Po dobnoj strukturi (grafikon 5) najčešće su u dobi 30-50 godina – 55 korisnika mjere (ili 67,9%), potom dobna skupina 18-30 godina – 21 korisnik mjere (ili 25,9%) te dobna skupina 50+ godina - 5 korisnika mjere (ili 6,2%).

Grafikon 5 - Dobna struktura povratnika korisnika mjere u 2023. do 31.8.

Izvor: izrada temeljem podataka Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (privatna korespondencija)

Prema razini obrazovanja, srednjoškolsko obrazovanje ima završeno 63 korisnika mjere (ili 77,8%), visokoškolsko obrazovanje 14 korisnika mjere (ili 17,3%) te završenu osnovnu školu 4 korisnika mjere (ili 4,9%).

Najčešće djelatnosti za koje je odobrena mjera za povratak iz inozemstva su građevinarstvo (43 zahtjeva), prerađivačka industrija (10 zahtjeva), informacije i komunikacije te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (6 zahtjeva) i djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i ostale uslužne djelatnosti (5 zahtjeva).

Potporna Mobilnost radne snage - Biram Hrvatsku nalazi se u okviru intervencije Potpore za samozapošljavanje (obuhvaća potporu za samozapošljavanje, potporu za samozapošljavanje zeleno/digitalno i mobilnost radne snage – biram Hrvatsku) za koju je za 2023. godinu planirano preko 43 milijuna EUR (330 milijuna kuna).

Važno je napomenuti kako, prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, od postojećih korisnika mjera do sada nije zabilježen nijedan prekid Ugovora o dodjeli potpore male vrijednosti mobilnost radne snage – Biram Hrvatsku, što znači da su povrtnici ostvarili svoju poslovnu ideju i za sada uspješno rade i posluju.

Iako do sada nije postigla očekivani učinak, zasigurno mjera Biram Hrvatsku predstavlja konkretan korak prema poticanju povratka iseljenika i jačanju lokalnih zajednica. Ovdje svakako treba imati na umu da donošenje odluke o selidbi iz druge države, a posebno s drugog kontinenta, nije odluka koja se lako donosi ili preko noći. Preseljenje često podrazumijeva organizaciju života cijele obitelji, od stambenog pitanja, zaposlenja supružnika do obrazovanja djece. Stoga, nastavkom provođenja ove mjere, a u HZZ-u potvrđuju provođenje mjere i u idućoj godini, njeni pravi učinci moći će se mjeriti tek u nadolazećem razdoblju.

6. ZAKLJUČAK

Novi iseljenički model u Republici Hrvatskoj kao odraz suvremenih migracijskih procesa na globalnoj razini donosi, suprotno očekivanjima, značajne dvojake koristi našoj ekonomiji kako u transferu znanja tako i u osobnim doznakama. U prošloj 2022. godini, tako pokazuju podaci Hrvatske narodne banke i Svjetske banke, vrijednost osobnih doznaka iz inozemstva iznosila je 5,125 milijardi eura, što je 7,6 % BDP-a.

Mjera Biram Hrvatsku te tradicionalna vezanost za obiteljske vrijednosti i sigurno okružje privlače naše ljude u zavičajne sredine, nakon što steknu iskustva u razvijenijim i tehnološki naprednijim zemljama Europske unije.

Iseljavanje te starenje stanovništva su demografski procesi koji obilježavaju Republiku Hrvatsku, a stručnjaci upozoravaju kako su nam potrebne kvalitetne dugoročne demografske mjere, poput primjerice onih da se hrvatske iseljenike potakne na povratak i život u domovini, čime se potvrđuju obje pomoćne hipoteze ovog rada. Pojam demografskih mjera, kao i demografske revitalizacije je već nekoliko desetljeća, a osobito otkad je RH u sastavu EU-a, snažno prisutan u društvenom i političkom životu Hrvatske. Rasprave o učinkovitosti tih politika su burne na različitim razinama društva. U akademskoj zajednici autori (Akrap, Šterc, Strmota i drugi) desetljećima su upućivali apele političkim strukturama kako mjere demografske politike moraju biti dugoročne i sveobuhvatne te da revitalizacija iseljenih hrvatskih regija mora biti praćena i poticajnim infrastrukturnim projektima. Kada se govori o demografskim mjerama, treba reći kako se ne bi smjelo donositi neke izolirane mjere/politike, nego one mjere koje bi bile sastavni dijelovi već postojećih razvojnih javnih politika budući su one (mjere/politike) postupci kojima se želi postići dobrobit u cjelovitoj društvenoj zajednici Republike Hrvatske.

Kroz analizu novog iseljeničkog modela, potvrđuje se glavna hipoteza da je uspostavljanje uspješnih demografskih javnih politika ključno za održavanje pozitivnih demografskih trendova, ekonomski rast, sigurnost i socijalnu stabilnost u Republici Hrvatskoj.

Zaključno, uvidom u strateške dokumente Republike Hrvatske za potrebe ovoga rada uočava se kako mjerodavne službe više ukazuju na nepovoljniju demografsku situaciju nego prije tri desetljeća pri čemu su politički procesi u Republici Hrvatskoj koji trebaju osigurati učinkovit odgovor na negativna kretanja i dalje paradoksalno u začecima. Međutim, zamjećuju se ipak povoljnije demografske mjere i javne politike u društvu kroz rastući politički i sigurnosni fokus

recentnih ključnih političkih aktera usmjerenih na demografska pitanja u odnosu na devedesete prošloga stoljeća - što je i pretpostavka osiguravanja dugoročnosti i koherentnosti u usklađivanju i primjeni mjera usmjerenih na promjenu demografskih trendova.

7. IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Snježana Radoš

Matični broj studenta: 0234064478

Naslov rada: Novi iseljenički model u RH i demografske javne politike

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta

27. rujna 2023.

8. LITERATURA

8.1. KNJIGE I RADOVI

1. Akrap, A., (2019) *Stanovništvo u Hrvatskoj: čimbenici silaznih trendova*, *Obnovljeni život* 74 (3), 335-350.
2. Akrap, A., Ivanda, K., (2018) *Najnovija iseljavanja i promjene u demografskim strukturama Hrvatske*, Znanstveno-stručni skup Socijalno-demografska reprodukcija Hrvatske, Zagreb, Centar Miko Tripalo
3. Akrap, A., Strmota, M., Ivanda, K. (2017) *Iseljavanje iz Hrvatske od početka 21. stoljeća: uzroci i posljedice*; u: Zbornik radova Hrvatska izvan Domovine II (Sopta, M. i sur.), Zagreb, Centar za istraživanje hrvatskog iseljeničtva, str. 543-551.
4. Balija, M.; (2020. 102), *Nova hrvatska iseljenička paradigma*, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet Zagreb
5. Čizmić, I., Sopta, M. i Šakić, V. (2005) *Iseljena Hrvatska*, Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga & Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar (11 – 22 str., poglavlje *Iseljavanje*; Isto, (25 – 297 str., poglavlje *U novoj domovini*); Isto, (311 – 463 str. poglavlje *Političko organiziranje i djelovanje hrvatskih iseljenika*; Isto, (471 – 488) poglavlje *Identitet i budućnost hrvatskih iseljenika*.
6. Čizmić, I. i Živić, D. (2005) *Vanjske migracije stanovništva Hrvatske - kritički osvrt*, u: *Stanovništvo Hrvatske - dosadašnji razvoj i perspektive* (ur: Mišetić, A. i sur.), Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, str. 57-69.
7. Grbić Jakopović, J. (2014) *Multiplikiranje zavičaja i domovina / Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet*, Zagreb, FF press
8. Gregurović, S. (2011) *Obilježja migracijskih tokova i integracija novih imigrantskih grupa na tržištu rada u južnoeuropskim zemljama članicama Europske unije*, *Migracijske i etničke teme*, 27 (1), 57-75. <https://hrcak.srce.hr/71142> (27.5.2023.)
9. Holjevac, V. (1968) *Hrvati izvan domovine*. drugo prošireno izdanje, Zagreb, Matica hrvatska
10. Jurić, T., (2018), *Iseljavanje Hrvata u Njemačku: Gubimo li Hrvatsku?*, Zagreb, Školska knjiga
11. Klempić Bogadi, S. i Lajić, I. (2014). *Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske*. *Migracijske i etničke teme*, 30 (3), 437-477. <https://doi.org/10.11567/met.30.3.7> (9.7.2023.)

12. Lamza Maronić, M. i Tokić, I. (2012). *Utjecaj demografskih čimbenika na društveno – ekonomski razvoj Hrvatske*. Ekonomski vjesnik, XXV (2), 263-270. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/94211> (20.7.2023.)
13. Mežnarić, S. (2014), *Novi analitički elementi u promišljanju migracija, u: Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* (ur: Puljiz, V. i dr.), Zagreb, Hrvatska gospodarska komora, str. 175-197.
14. Nejašmić, I. (2014), *Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa*, Zagreb, Migracijske i etničke teme 30 (3), str. 405-435.
15. Petek, A. i Petković, K. (2014.), *Pojmovnik javnih politika*, Zagreb, Fakultet političkih znanosti
16. Rogić, I. i Čizmić, I. (2011), *Modernizacija u Hrvatskoj i hrvatska odselidba*. Zagreb, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“
17. Šterc, S. i Komušanac, M. (2014). PROSTOR KAO TEMELJ IDENTITETA U NADGRADNJI. *Mostariensia*, 18 (1-2), 9-25. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/133974>
18. Šterc, S., Miličević, M., i Herceg, N. (2017), *Revitalizacijski potencijal hrvatskog naroda // Motrišta*, 93-94, str. 7 - 25
19. Troskot, Z., Prskalo M.E., Šimić Banović, R., 2019: *Ključne odrednice iseljavanja visokokvalificiranog stanovništva: Slučaj Hrvatske s komparativnim osvrtom na nove članice EU-a*; Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 56, 4/2019, str. 877-904 <https://hrcak.srce.hr/file/331625>
20. Weitheimer-Baletić, A. (1999), *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb
21. Zakon o prebivalištu (NN 144/12, 158/13)
22. Župarić-Iljić, D. (2016), *Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju*, Zagreb, Friedrich Ebert Stiftung

8.2. INTERNETSKI IZVORI

1. Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske; <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenistvo/hrvatski-iseljenici-u-prekomorskim-i-europskim-drzavama-i-njihovi-potomci/749> (pristup 29.4.2023.)
2. Državni zavod za statistiku; <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/> (pristupljeno 2.5.2023.); <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29030> (pristup 1.6.2023.)
3. Ausländische Bevölkerung; https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html#_lr3homagp (pristup 10.5.2023.)

4. Središnji državni ured za Hrvatske izvan Republike Hrvatske;
<https://hrvatiizvanrh.gov.hr/vijesti/mjera-biram-hrvatsku-povratak-u-republiku-hrvatsku-prosirena-za-korisnike-iz-7-drzava-prekooceanskog-iseljenistva-argentinu-australiju-brazil-cile-kanadu-novi-zeland-i-sad/6240> (pristupljeno 8.8.2023.)
5. The World Bank;
<https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=HR>
(pristupljeno 7.7.2023.)
6. Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=14510>
pristupljeno 18.7.2023.)
7. Vlada Republike Hrvatske;
<https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Dokumenti%20Vlada/Program%20Vlade%20Republike%20Hrvatske%20za%20mandat%202020.%20-%202024..pdf>
(pristupljeno 18.7.2023.)
8. Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine; https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (pristupljeno 18.7.2023.)
9. Središnji državni ured za demografiju i mlade; Demografski godišnjak Središnjega državnog ureda za demografiju i mlade 2022.
https://demografijaimladi.gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/DEMOGRAFSKI%20GODI%20C%20A0NJAK%20SREDI%20C%20A0NJE%20DR%20C%20BDABNOG%20URED%20ZA%20DEMOGRAFIJU%20I%20MLADE_2022.%20GODINA.pdf
(pristupljeno 18.7.2023.)
10. Eurostat - European Commission;
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND_custom_815687/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=4c802ba9-e830-435d-9655-509676433a5c
(pristupljeno 23.7.2023.)
11. Glas Slavonije, <https://www.glas-slavonije.hr/484900/11/Sterc-Demografska-revitalizacija-mora-poceti-odmah> (pristupljeno 9.8.2023.)
12. Hrvatski zavod za zapošljavanje; <https://mjere.hr/mjere/biram-hrvatsku-mobilnost-radne-snage-2023/> (pristupljeno 13.8.2023.)
13. Europski gospodarski i socijalni odbor; <https://www.eesc.europa.eu/hr/tags/europski-gospodarski-prostor> (pristupljeno 13.8.2023.)
14. Glas Slavonije, <https://www.glas-slavonije.hr/484900/11/Sterc-Demografska-revitalizacija-mora-poceti-odmah> (pristupljeno 13.8.2023.)

9. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

POPIS SLIKA

Slika 1 - Osobne doznake iz inozemstva u Hrvatsku od 1995. do 2022.	27
Slika 2 - Prikaz razvojnih smjerova i strateških ciljeva NRS-a 2030.	29
Slika 3 - Pokazatelji učinka za razvojni smjer 2 - Jačanje otpornosti na krize	30
Slika 4 - Prioritetna područja politika za strateški cilj "Demografska revitalizacija i bolji položaj obitelji"	30
Slika 5 - Stopa registrirane nezaposlenosti od srpnja 2020. do srpnja 2023.	34
Slika 6 - Vanjska migracija stanovništva Hrvatske	37
Slika 7 - Mjera Biram Hrvatsku	41

POPIS TABLICA

Tablica 1 - Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske	14
Tablica 2 - Odseljeno stanovništvo iz RH prema zemlji odredišta	15
Tablica 3 - Iseljeno stanovništvo RH prema starosti i spolu u 2021.	20
Tablica 4 - Hrvatski državljani prema dužini boravka u Njemačkoj na dan 31. prosinca 2022.	21
Tablica 5 - Hrvatski iseljenici i njihovi potomci	25
Tablica 6 - Rezultati popisa stanovništva u Hrvatskoj 1971. - 2021.	32
Tablica 7 - Prosječna starost stanovništva prema Popisima stanovništva 1953. - 2021.	36
Tablica 8 - Stanovništvo prema dobi i spolu i procjene za 2021. i 2022.	36
Tablica 9 - Broj korisnika mjere Biram Hrvatsku u 2022. i 2023. (do 31.8.)	44

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1 - Hrvatski državljani odseljeni u inozemstvo u 2021. prema zemlji odseljenja	16
Grafikon 2 - Broj iseljenih iz Hrvatske i useljenih u Njemačku u razdoblju od 2013. do 2021. prema podacima DZS-a i Saveznog statističkog ureda Njemačke	17
Grafikon 3 - Radno sposobno stanovništvo u 1. tromjesečju 2023.	33
Grafikon 4 - Prikaz prirodnog kretanja stanovništva Hrvatske od 2011. do 2022.	35
Grafikon 5 - Dobna struktura povratnika korisnika mjere u 2023. do 31.8.	46

ŽIVOTOPIS

Snježana Radoš

Kućna : Novačica 91, 10360, Sešvete, Hrvatska

E-adresa: snjezana.rados@gmail.com **Telefonski broj:** (+385) 997334743

Datum rođenja: 20/11/1970 **Državljanstvo:** hrvatsko

RADNO ISKUSTVO

[01/11/2022 – Trenutačno]

Novinar

Hrvatska matica iseljenika

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

[01/01/2003 – 01/11/2022]

tajnica uredništva časopisa Matica

Hrvatska matica iseljenika

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

[01/06/1993 – 01/01/2003]

tajnica ravnatelja

Hrvatska matica iseljenika

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

[12/1992 – 01/06/1993]

zamjenica direktora

Hrvatski informativni centar

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

[09/1991 – 11/1992]

tajnica pomoćnika ministra

Ministarstvo informiranja

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

[01/1991 – 09/1991]

tajnica Glavnog tajnika

Hrvatska demokratska zajednica

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

[2018 – 2021]

Bakalaureat/bachelor ekonomije

Fakultet poslovne ekonomije, Sveučilište/Univerzitet „Vitez“ <https://unvi.edu.ba/>

Mjesto: Vitez

Zemlja: Bosna i Hercegovina

[1985 – 1989]

ekonomski tehničar

EOC „Boris Kidrič“ Zagreb <http://www.ss-druga-ekonomska-zg-skole.hr/>

Mjesto: Zagreb

Zemlja: Hrvatska

JEZIČNE VJEŠTINE

Materinski jezik/jezici: hrvatski

Drugi jezici:

engleski

SLUŠANJE B2 ČITANJE B2 PISANJE B2

GOVORNA PRODUKCIJA B2 GOVORNA INTERAKCIJA B2

francuski

SLUŠANJE A2 ČITANJE A2 PISANJE A2

GOVORNA PRODUKCIJA A2 GOVORNA INTERAKCIJA A2

Razine: A1 i A2: temeljni korisnik; B1 i B2: samostalni korisnik; C1 i C2: iskusni korisnik

DIGITALNE VJEŠTINE

MS Office (MS-Word, MS-Excel, MS-Powerpoint, MS Outlook, MS Teams) | Internet | Windows |
Društvene mreže | Komunikacijski programi (Skype Zoom TeamViewer)

VOZAČKA DOZVOLA

Automobili: B

POČASTI I NAGRADE

Spomenica domovinske zahvalnosti i odličje Red hrvatskog pletera Ustanova koja je
dodijelila priznanje/nagradu: Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman